

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BÜYÜKDERE (SENOZ) VADİSİ ÖRNEĞİNDE YÖRESEL
MİMARLIĞIN TARİHSEL SÜREKLİLİK
KAVRAMINDAKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Salih CEYLAN

Anabilim Dalı: MİMARLIK

Programı: MİMARİ TASARIM

EKİM 2007

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BÜYÜKDERE (SENOZ) VADİSİ ÖRNEĞİNDE YÖRESEL
MİMARLIĞIN TARİHSEL SÜREKLİLİK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Salih CEYLAN

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 14 Eylül 2007

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Orhan HACIHASANOĞLU (İ.T.Ü.)

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Hülya TURGUT YILDIZ (İ.T.Ü.)

Prof.Dr. Mehmet OCAKÇI (İ.T.Ü.)

EKİM 2007

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı doğduğum günden bu zamana kadar beni her zaman destekleyen, bugünlere gelmemi sağlayan aileme adıyorum.

Tez çalışmam süresince bana eleştirileri ve bilgi birikimiyle yol gösteren hocam Prof. Dr. Orhan Hacıhasanoğlu'na tüm ilgisi ve anlayışından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca alan çalışmam sırasında ve sonrasındaki yardımlarından dolayı arkadaşım mimar Sinan Habiboğlu ile ailesine ve yardımlarını benden esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Salih Ceylan

Eylül 2006

İÇİNDEKİLER	
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Kapsamı	1
1.2 Tezin Amaç ve Yöntemi	1
2. YÖRESEL MİMARLIK	3
2.1. Yöresellik Kavramı ve Yöresel Mimarlık	3
2.2. Yöresel Mimarlığın Tarihsel Süreklilik ile olan etkileşimi	7
2.3. Yöresel Mimarlığın Oluşumuna Etki Eden Faktörler	10
2.3.1. İklim	10
2.3.2. Topografya	11
2.3.3. Bitki Örtüsü	13
2.3.4. Tarih	14
2.3.5. Kültür	16
3. BÜYÜKDERE (SENOZ) VADİSİ YÖRESEL MİMARİSİ	18
3.1. Rize İli Genel Yapısı	18
3.1.1. Coğrafi Konumu	18
3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü	19
3.1.3. Nüfus ve Ekonomi	20
3.1.4. Tarih	23
3.2. Büyükdere Vadisi Konumu	25
3.3. Alan Çalışması: Büyükdere Vadisi Yöresel Mimarisinin Özellikleri	27
3.3.1. Arazi Yerleşimi	27
3.3.2. Mekan Kullanımı	29
3.3.3. Malzeme Seçimi ve Yapım Yöntemi	36
3.3.4. Kullanıcı Görüşleri	38
3.3.5. Alan Çalışmasında İncelenen Yapıların Listesi	44

3.3.5.1	1 no'lu ev	44
3.3.5.2	2 no'lu ev	46
3.3.5.3	3 no'lu ev	48
3.3.5.4	4 no'lu ev	50
3.3.5.5	5 no'lu ev	52
3.3.5.6	6 no'lu ev	54
3.3.5.7	7 no'lu ev	56
3.3.5.8	8 no'lu ev	58
3.3.5.9	9 no'lu ev	60
3.3.5.10	10 no'lu ev	62
3.3.5.11	11 no'lu ev	64
3.3.5.12	12 no'lu ev	66
3.3.5.13	13 no'lu ev	68
3.3.5.14	14 no'lu ev	70
4. SONUÇ		72
KAYNAKLAR		75
ÖZGEÇMİŞ		77

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1 : 1 no.lu ev.....	45
Tablo 3.2 : 2 no.lu ev.....	47
Tablo 3.3 : 3 no.lu ev.....	49
Tablo 3.4 : 4 no.lu ev.....	51
Tablo 3.5 : 5 no.lu ev.....	53
Tablo 3.6 : 6 no.lu ev.....	55
Tablo 3.7 : 7 no.lu ev.....	57
Tablo 3.8 : 8 no.lu ev.....	59
Tablo 3.9 : 9 no.lu ev.....	61
Tablo 3.10 : 10 no.lu ev.....	63
Tablo 3.11 : 11 no.lu ev.....	65
Tablo 3.12 : 12 no.lu ev.....	67
Tablo 3.13 : 13 no.lu ev.....	69
Tablo 3.14 : 14 no.lu ev.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Bernard Rudofsky'nin göçebe çadırı şeması.....	6
Şekil 2.2 : Rural Studio'nun tamamladığı ilk çalışma "hay bale house".....	9
Şekil 2.3 :Danimarka'dan yüksek eğimli çatılı konut örneği.....	11
Şekil 2.4 : Eğitimden faydalanarak teraslama yapılmış Mardin Evleri.....	12
Şekil 2.5 : Norveç'in fiyortları etrafında gelişmiş Bergen şehri.....	13
Şekil 2.6 : Norveç'te bir çiftlik evinden birleşim detayı.....	14
Şekil 2.7 : Afrika'da doğal çevre içerisinde kamufle olmuş bir yerleşim örneği.....	15
Şekil 2.8 : Akşehir'den geleneksel konut örneği.....	17
Şekil 3.1 : Rize İli ve çevresini gösteren harita.....	18
Şekil 3.2 : Rize ormanları.....	20
Şekil 3.3 : Rize köyleri ve çay bahçeleri.....	21
Şekil 3.4 : Büyükdere Vadisi uzay fotoğrafı.....	26
Şekil 3.5 : Büyükdere Vadisi evlerinin eğimli araziye oturuş şekli.....	28
Şekil 3.6 : Büyükdere Vadisinden bir ev.....	29
Şekil 3.7 : Büyükdere Vadisi evinin mutfak bölümü.....	30
Şekil 3.8 : Büyükdere Vadisi evleri plan şeması.....	31
Şekil 3.9 : Büyükdere Vadisi evleri Hayat bölümü ve odalara açılan kapılar	32
Şekil 3.10 : Büyükdere Vadisi evlerinde mutfaktan üst kata çıkan merdivene örnek.....	33
Şekil 3.11 : Büyükdere Vadisi evleri dereni bölümü.....	34
Şekil 3.12 : Büyükdere Vadisi evlerinden bir serender (nayla) örneği.....	35
Şekil 3.13 : Büyükdere Vadisi evleri tavan taşıyıcı sistem detayı.....	36
Şekil 3.14 : Büyükdere Vadisi evleri taşıyıcı sistemi.....	37
Şekil 3.15 : Büyükdere Vadisinden günümüzde depo olarak kullanılan bir ev.....	38
Şekil 3.16 : Büyükdere Vadisi evleri arka cephesine örnek.....	39
Şekil 3.17 : Büyükdere Vadisinden yeni inşa edilmiş bir ahşap evin birleşim detayı.....	40
Şekil 3.18 : Büyükdere Vadisinde yeni inşa edilmiş bir evin koridorundan bir görünüş.....	41
Şekil 3.19 : Büyükdere Vadisi 12 no.lu evin cephesi.....	42
Şekil 3.20 : Büyükdere Vadisi 13 no.lu evin konumu.....	43
Şekil 3.21 : 1 no.lu ev.....	44
Şekil 3.22 : 2 no.lu ev.....	46
Şekil 3.23 : 3 no.lu ev.....	48
Şekil 3.24 : 4 no.lu ev.....	50
Şekil 3.25 : 5 no.lu ev.....	52
Şekil 3.26 : 6 no.lu ev.....	54
Şekil 3.27 : 7 no.lu ev.....	56
Şekil 3.28 : 8 no.lu ev.....	58
Şekil 3.29 : 9 no.lu ev.....	60
Şekil 3.30 : 10 no.lu ev.....	62
Şekil 3.31 : 11 no.lu ev.....	64
Şekil 3.32 : 12 no.lu ev.....	66
Şekil 3.33 : 13 no.lu ev.....	68
Şekil 3.34 : 14 no.lu ev.....	70

ÖZET:

Büyükdere Vadisi, Doğu Karadeniz Bölgesinde, Rize'nin Çayeli İlçesine bağlı bir yerleşim yeridir. Yüzyıllar boyunca farklı uluslardan insanların yerleşerek yaşamını sürdürdüğü bu bölge, günümüzde dışarıya çok fazla göç vermeye ve nüfusunun azalmaya başlamasına rağmen turistik ve ekonomik açılardan önemini korumaktadır. 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında bölgeye yerleşmeye başlayan halk, vadiye bulunan köylerdeki yaşamını halen sürdürmektedir. Bölge insanı ile birlikte mimarisi de, genel yapısı ve karakteri ile Karadeniz evinin özelliklerini yansıtan ve kendine has detayları bünyesinde barındıran, varlığını bugüne kadar korumayı başarmış ve yöresel mimarlık literatüründe yer almayı hak etmiştir.

Tez, Büyükdere Vadisi yöresel mimarisini inceleyerek, tarihsel sürekliliğin sağlanması açısından yöresel mimarinin rolü ve önemini araştırmayı, ayrıca yöresel mimariyi etkileyen topografya, bitki örtüsü ve iklim gibi fiziksel, tarih ve kültür gibi insan temeli faktörlerin kullanıcı, dolayısıyla yöresel mimarlık ürünü üzerindeki etkisini ele almaktadır. Büyükdere Vadisi, sert iklim ve topografya koşulları nedeniyle doğanın insan yaşamı üzerinde hakimiyet kurduğu bir bölgedir. Bölgedeki yerleşimlerin tamamı doğal koşulların elverdiği şekilde vadi yamaçlarında seyrek olarak kurulmuş, insanların alışkanlıkları ve yaşam tarzları da buna göre şekillenmiştir. Bölgede en çok bulunan ahşap malzemeler yapının temel malzemesi olarak kullanılmıştır. Yapının plan şeması ise, Türk insanının kültürel özelliklerine ve aile yapısına uygun olarak, ateşlik (mutfak) ve hayat (sofa) birimleri merkez alınarak şekillendirilmiştir.

Tezde, Büyükdere Vadisi'nde bulunan evler üzerinde inceleme yapılarak ve kullanıcılarla görüşülerek bölge mimarisinin geçmişten gelen özelliklerinin günümüzdeki yansımaları ve konut sahiplerinin düşünceleri doğrultusunda gelecekte oluşabilecek tablo hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Tezin amacı, yakın geçmişte ekonomik nedenlerle bakımsız kalan ve yaşayanların dışarıya göç etmesi nedeniyle yok olma tehlikesi içerisinde olan Büyükdere Vadisi konutlarının yüzyıllardan beri süregelen bir kültürün sonucu olduğunu hatırlatmak ve bu kültürün korunarak gelecek nesillere aktarılması konusunda düşünce üretmektir.

SUMMARY:

Büyükdere Valley is a settlement located in Eastern Black Sea region near the city Rize. The region has been the central location of different civilizations for many centuries. Although in the present the region has lost most of its importance due to expatriation, it still has a big potential in economic and tourstic aspects. The folks which have come to the region in the late 19. and early 20. centuries are still continue living in their settlements. The architecture of the region, just like the people, reflecting the characteristics of architecture of the Black Sea and containing unique detail solutions, deserves to have an important place in the literature of vernacular architecture.

The object of this work is to explore the role of vernacular architecture in historical continuity and the effects of factors like history, culture, topography, climate and vegetation on vernacular architecture throughout the example of Büyükdere Valley. The valley is a place with hard climatic and topographic conditions so that the architecture of the valley has to be well orientated with the nature. The houses are located far from each other on the hillside and the life of people has been directed that way. Wood, which is the most common material in the neighbourhood, is the main element of the buildings in the valley, like the other places in Black Sea Region. The planning of the houses are focused on the kitchen (ateşlik) and living room (hayat), referring to the cultural specifications and family life of turkish people.

In this work inferences are made about the future of the settlements and civilization in Büyükdere Valley throughout a number of researches on the examples in the region referring to the historical background of vernacular architecture and interviews with people living in the neighbourhood. The goal of this work is to focus the interest of professionals in Büyükdere valley which has been an important example of vernacular architecture of the region but is a bit neglected due to economic reasons in the present. Suggestions are also made about what can be done to save the future of the vernacular architecture of Büyükdere Valley.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada yöresel mimarlık ve tarihsel süreklilikle olan etkileşimi Doğu Karadeniz Bölgesi Çayeli İlçesi Büyükdere Vadisi yöresel mimarisi örneğinde incelenmektedir. Bu tez kapsamında, yöresel mimarinin tanımı ve özellikleri ışığında, Büyükdere Vadisi konut mimarisi arazi yerleşimi, plan özellikleri, malzeme ve yapım teknikleri açısından araştırılmakta ve söz konusu konutların günümüzde ve gelecekteki durumları bir alan çalışması dahilinde tartışılmaktadır.

1.1 Tezin Amaç ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, XVIII. yüzyıl sonları ile XIX. Yüzyıl başlarından beri inşa edilmekte olan Doğu Karadeniz yöresel konutlarının günümüzde geldiği durumu tespit ederek tarihsel sürekliliğin sağlanması açısından korunma ve yaşatılmalarının önemini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda yöresellik ve yöresel mimarlık kavramları incelenerek yöresel mimarlığın özellikleri, konuyla ilgili farklı yaklaşımlar ve günümüze kadar yapılmış olan araştırma ve yorumlardan yararlanılmıştır. Ayrıca yöresel mimarlığın oluşumuna katkıda bulunan fiziksel ve beşeri etmenler incelenmiş ve tarihsel süreklilik konusunda yöresel mimarlığın rolüne dikkat çekilmiştir.

Tezin sonraki bölümünde, alan çalışması kapsamı içerisindeki bölge hakkında genel bilgiler verildikten sonra Büyükdere Vadisi yöresel konut mimarisine örnek teşkil edebilecek konut örnekleri seçilerek incelenmiştir. Araştırma dahilinde fotoğraf ve çizimlerle doküman oluşturmanın yanı sıra; konutların sahipleri ve diğer çevre sakinleri ile yapılan birebir sohbet ve konuşmalardan da yararlanılmıştır.

1.2 Tezin Kapsamı

Bu tez kapsamında yöresel mimarlık ve tarihsel süreklilikle ilişkisi Rize Şehrinin Çayeli ilçesine bağlı Büyükdere Vadisi konutları özelinde incelenmiştir. Yöresel mimarlık, özellikleri ve oluşumuna katkıda bulunan faktörler hakkında farklı disiplinlerden birçok meslek insanı tarafından yapılan çeşitli araştırmalarda, yöresel mimarlık ile tarihsel süreklilik arasındaki ilişki üzerine farklı yorumlara rastlanır. Tez kapsamı içerisinde; Paul Oliver'ın yöresel ve geleneksel mimarlık hakkındaki yorumları, Bernard Rudofsky'nin primitif toplulukların mimarisi ve mimarsız mimarlıklar hakkındaki araştırmaları, R.W. Brunskill'in Britanya Adası'ndaki örnekler üzerinden yürüttüğü çalışmaları gibi birçok bilim insanının farklı çalışmaları ele alınarak dünyanın değişik noktalarındaki örnekler derlenmiş ve yöresel mimarlık ve

onu oluşturan etmenler hakkında genel bir tanımlama yapılmıştır. Alan çalışmasından elde edilen verilerin toplanması ve yorumlanmasında yapılan bu ön çalışmadan yararlanılmıştır.

Tezin sonraki bölümünde, alan çalışmasının yapılacağı Büyükdere Vadisi'ni de içine alan bölgenin coğrafi, sosyal ve tarihsel özellikleri araştırılarak bölgenin yöresel mimarisinin daha doğru ve net bir şekilde anlaşılması amaçlanmıştır. Alan çalışması sırasında ise bölgenin mimari karakterinin çözümlenmesi amacıyla, araştırmaya uygun ve üzerinde inceleme yapılmasına ev sahipleri tarafından izin verilen 14 adet konutun arazi yerleşimi, mekansal özellikleri, planlama ilkeleri ile malzeme ve yapım yöntemleri araştırılmış, bununla birlikte konut sahiplerinin ve çevre halkının konu ile ilgili yorum ve görüşlerine de başvurulmuştur. Zaman içerisinde değişen yaşamsal gereksinim ve koşullar, mekanların şekillenmesini de direkt olarak etkilediğinden; özellikle uzun yıllardır aynı hanede yaşamakta olan kişilerin geçmiş ve günümüzdeki durumla ilgili yorumları, bölgenin mimarisinin geleceği ile ilgili saptamalar yapılması için önemli veriler ortaya koymaktadır. Yapıların mevcut durumlarının plan düzleminde belirlenmesi amacıyla yapılan çizimlerde, yapıların ilk inşa edildiği zamandan kalan bölümleri ile sonradan ilave edilen kısımları, buralar kırmızı çizgilerle ifade edilmek suretiyle birbirinden ayrılmıştır. Tezin son bölümünde ortaya konan görüşlerin oluşmasında yöre halkının dile getirdiği beklenti ve gereksinimleri yönlendirici olmuştur. Alan çalışması sırasında elde edilen veriler, sonuç bölümünde önerilere dönüştürülmüş, Büyükdere Vadisi örneğinde yöresel mimarlığın yaşatılması ve geleceğe taşınması, yani tarihsel sürekliliğin sağlanması için yapılması gereken uygulamalar, daha önce yapılmış olan benzer uygulamalardan da yararlanılarak değerlendirilmeye sunulmuştur.

2. YÖRESEL MİMARLIK

Yöresel mimarlığın anlaşılabilmesi için öncelikle yöresellik kavramı ve yöresel mimarlığın özellikleri, farklı disiplinlerden farklı uzmanların çalışmaları incelenerek ortaya konmalı ve bir araya getirilmelidir.

2.1 Yöresellik Kavramı ve Yöresel Mimarlık

Yöresellik, en yalın tarifiyle, belli bir yöreye ait olma, içinde bulunduğu yörenin özelliklerini yansıtmaya olarak tanımlanabilir (TDK sözlüğü, 2003). Bir yörenin her türlü fiziksel, sosyal ve kültürel karakteristiği, ortaya çıkan ürünün şekillenmesinde rol oynar. Tarihsel süreç içerisinde oluşmuş ve olmakta olan bu karakteristik özellikler sonuç ürünü şekillendirdiği gibi, sonuç ürünler de belirli özelliklerin gelişmesine katkıda bulunur ve yörenin kültürünün geçmişten geleceğe taşınmasını sağlar.

Türkçe “yöresel” sözcüğünün karşılığı olan İngilizcedeki “vernacular” kelimesi, yere ya da bir yöreye özgü olan Latince veranculus sözcüğünden türemiştir ve aslında dil ile ilişkili olarak kullanılagelmiş bir deyimdir (Oxford dictionary, 2006). Vernaculus, yönetici grubun yerleşmesinin arkasında yer alan köle yerleşmeleri için kullanılan sözcüktür. Mimarlıkta yöresellik belirli bir yer ve zaman için başka yerden kopya edilmemiş oraya özgü mimarlığı ifade etmektedir. Geleneksel mimari ile temel farklılığı yöresel mimarlık ancak, zamanla rafine edilmiş, kültürel olarak kabul edilmiş ve tekrarlarla geleneksel hale gelir ve belirli bir zamanda kalır. Mimarlık öğretisi kapsamında “vernacular architecture” terimi, ilk olarak 1861 yılında kullanılmıştır ve bir yörenin kendine özgü mimari biçimlenme dili olarak tanımlanır (Turan, 1990). Kültürel, sosyal, ekonomik özellik ve malzeme değişimleri doğrultusunda değişiklik gösteren yöresel mimari, toplumun günlük yaşam biçimi, geçmişi, yaratıcı güçleri ve kökleri hakkında bilgiler verir. Yöresel mimarlık, yerel ihtiyaçlara yanıt vermek üzere yerel olarak kullanılacak malzeme ve yapım teknolojisi ile üretim anlamına gelmektedir. Yöresel mimarlığın mimarlarca yapılan tasarımlardan farkı yapım bilgilerinin kuşaktan kuşağa aktarılarak yapı kültürü oluşturulmasıdır.

Yöresel mimarinin özellikleri;

- Ana fikir ve yapımda sistematik ve bilimsel olmayan bir beceri,
- Belirli bir topluluk tarafından uygulanan yapıım yöntemleri,
- Yöresel bir kültürel devamlılığın evrimi,
- Yerel zanaat ve sanat tekniklerinin kullanımı,
- Ahşap, toprak, taş, vb yerel malzeme kullanımı,
- Zaman içinde ortaya çıkan yeni durumlara ve ihtiyaçlara uyum yeteneği

şeklinde sıralanır (CIAV-ICOMOS, 1992).

Bir yörenin geçmişte fiziksel ve kültürel etmenlerle oluşmuş ve yapılar aracılığıyla geleceğe aktarılmış mimari dili oranın yöresel mimarisini ortaya koyar. Buna bağlı olarak denilebilir ki; birbirleri arasında ortak özellikler, benzerlikler ve karşılıklı etkilenmeler olsa da her bir yörenin mimarlığı kendi açısından tek ve benzersizdir. Örneğin aynı kültürden gelen iki farklı topluluğun yöresel mimarisinin kültürel açıdan birbirinin aynısı olması gerekse de uygulama alanlarının fiziksel farklılıklarından dolayı birbirlerinden ayrılırlar. Aynı şekilde birbirine benzer fiziksel özelliklere sahip bölgelerde bulunan fakat farklı kültürlerden gelen toplumların ortaya koyacağı mimari ürünler de birbirinden farklı olacaktır.

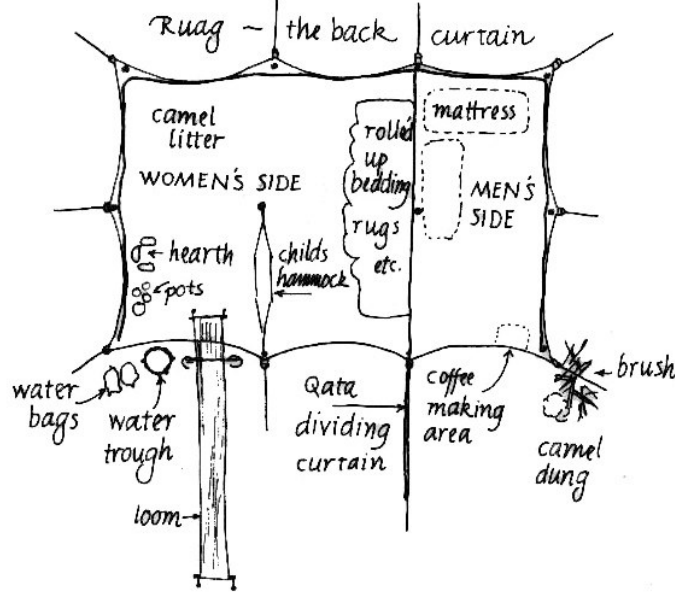
Yöresel mimarlık, geleneksel toplumlarda görülen usta çırak ilişkisi, zaman içinde ani değişime yeterince açık olmama gibi nedenlerle “geleneksel mimarlık” kavramı ile iç içe geçmiştir. Gelenek, bilginin gerçekler (facts), inançlar, deyişler (sayings), kurallar ve adetler (customs) biçiminde nesilden nesile aktarılmasıdır (Johnson, 1994). Yöresel mimarlığın devamlılığını sağlayan nesilden nesile aktarma, geleneksel toplumun özelliğidir. Geleneksel toplumların mimari ürünleri de, diğerleri gibi, mimari geleneklerin sonucu olarak ortaya çıkar. Paul Oliver’a göre bu oluşum aslında geleneksel toplumun tüm yaşam biçimiyle bütünleşmiştir, ve dolayısıyla geleneksel yapı, geleneksel mimarlık diye bir şey yoktur; sadece gelenekleri kendinde toplayan ve dışa yansıtan yapılar, mimarlıklar vardır. Geleneksel toplumun dışarıya karşı takındığı kapalı ve korumacı tavır mimari ürünün yöresellik özelliğini güçlendirir.

Yöresel mimari, endüstrileşmemiş, ya da endüstrileşme öncesi toplumların mimarisidir. Yöresel mimarlığın yerel malzeme ve yerel araçları kullanması nedeni ile endüstriyel üretime ihtiyaç duyulmamaktadır. Kullanılan biçimlerin çok iyi tanımlanmış yöresel ihtiyaçlarla tanımlanmış olması onların yerel peyzaj ile çok iyi entegre olmasını sağlamaktadır (Senosiain: 2003: 61). Endüstrileşme ve küreselleşmeye ayak uydurmuş toplumlarda yöresel mimarlık izleri günden güne

göz önünden çekilmektedir. Çünkü dünya toplumlarını ekonomi, siyaset ve iletişim bazında birbirine yaklaştırmaya ve bir bütün olmaya götürmeyi amaçlayan globalleşme, toplumlar arası kültür farklılıklarına, dolayısıyla yerel kültürel zenginliklere gerektiği kadar önem verilmesine ket vurmaktadır. Bu bağlamda yöresel ve küresel kelimeleri birbirinin zıt anlamlısı olarak düşünülebilir. Küreselleşme, ortak değerler etrafında toplanmış birbirine yakın topluluklar yaratmayı amaçlarken, yerellik ya da yöresellik bunu dengeleyici unsur olarak ortaya çıkar ve her topluluğun kendi rengini, kendi özelliğini vurgular. Yöresel mimarlık bu değerlerin ortaya konmasında ve ifade edilmesinde önemli rol oynar. İnsanların günlük alışkanlıklarının, yaşam tarzları, hayat görüşleri, dolayısıyla salt insan olgusunun yapı üzerindeki aynası olması dolayısıyla yöresel mimari, kültür ve geleneklerin sonraki nesillere taşınması ve aktarılmasını, yani tarihsel sürekliliği sağlamaya da yardımcı olur. Ne yazık ki kır yapılarının tarihsel sürekliliği, endüstriyel ürünler ve hızla gelişen iletişim tekniklerinin sebep olduğu sosyal karışıklıkların tehdidi altındadır. Bu yapıların ve kır yerleşmelerinin birçoğu kalitesiz yapılaşma sebebiyle bozulmakta veya kentlere göç yüzünden bakımsız bırakılmaktadır (Aran, 2000). Bernard Rudofsky (1964), "*Architecture without Architects: A Short Introduction to Non-pedigreed Architecture*" eserinde, yöresel mimarlığın güçlükle toplanan yapısal bilginin yöresel mimarlığın tespiti ile geleceğe aktarılmasını sağlamaya çalışmıştır. Daha sonra çok daha sistematik bir çalışma olarak Paul Oliver (1999), "*Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*" adlı yapıtında yöresel mimarlığın çevresel adaptasyon için önemini ve gelecek için ekonomik ve kültürel sürdürülebilirliğe etkisini vurgulamaktadır.

Yöresel mimari moda akımlarından etkilenmez. Mükemmele ulaşma amacına hizmet etse de, neredeyse hiç değiştirilemez, geliştirilemez bir pozisyondadır (Rudofsky, 1964). Değişimi ve gelişimi yüzyıllar alan bir süreç içerisinde kendini fazla hissettirmeden, bilimin en ilkel yöntemlerinden biri olan deneme-yanılma taktiğine dayalı olarak devam eder. Değişimi tetikleyen yegane faktör, insanın yaşamsal gereksinimleridir. Birtakım uzman ya da meslek adamının öngördüğü, belli bir yaşam tarzını yerleştirme amaçlı yapılar üretilmez; tersine, yaşam tarzının ve doğal çevrenin gerektirdiği şeylere cevap verecek yapılar, aslında bir ortak dil oluşturulur. Yöresel mimarlığın aynı zamanda "mimarsız mimarlık" olarak adlandırılmasının ardında da bu neden yatar. Üretimi yapan tek bir kişi, bir usta da olsa ürün içinde bulunduğu toplumun değerlerini yansıtır (Eyüce, 2005). Necati Şen, bu yapıları "çok katkılı, mimarı belli olmayan, biri diğerinin etkileyicisi ve köklendiricisi olan yapılar" olarak tanımlamaktadır. Yöresel mimari kağıt üzerinde bir modele ya da projeye dayanmaz. Yapı ustası çatacağı yapıyı önceden çizmez, çok istese de çizemez, ne de aldığı kararlar için yeterli nedenler verebilir. Zanaat ürünü yapı, deneme ve yanılma süreci içinde birkaç yüzyıl boyunca sayısız yanlışlar ve

doğrular yaparak azar azar değiştirilir. Bu yavaş ve sabırlı arayış sonunda insanı hayrete düşüren, iyi dengelenmiş, kullanıcının gereksinimlerine de yakın bir yapı üretilir (Aran, 2000). Yöresel mimarlık kullanıcı ile çevre arasındaki ilişkiyi olduğu gibi yansıtmaktadır ve bireyi kendi tercihlerine göre oluşturduğu çevrede tek olma ile öne çıkartmaktadır (Senosiain, 2003, 61).

Şekil 2.1. Bernard Rudofsky'nin göçebe çadırı şeması

Bernard Rudofsky'nin dediği gibi; mimarlığın bir uzmana dayalı sanat dalına dönüşmesinden önceki zamanlarından öğrenecek çok şey vardır. Örneğin geçmişte kullanılan göçebe çadırlarındaki mekan çözümü bile bugünün mimari biçimlenmesinde etkili olmuştur (Şekil 2.1). Çünkü günümüzün aksine, o zamanlarda insanların içinde doğayı fethetme ve devre dışı bırakma arzusundan çok; iklim ve topografya koşullarıyla uyum içerisinde olan yapılar yapma çabası vardı. Kır yapıları, ister tek bir ev, isterse tüm bir yerleşme olsun, insan davranışı ile yapı ve doğal çevre arasındaki etkileşimin eşsiz örneklerini sergiler (Özgüner, 1970). İlk yerleşimlerin doğal ortamları kendileri için barınak olarak kullandıkları bilinmektedir. Rudofsky (1964), ve Senosiain (2003) bu yerleşme türünün en etkili ve en başarılı örneklerinin Kapadokya'daki oyma mağara yerleşmesi olduğunu söylemektedirler. Yöresel mimarlıkta ilk yerleşmelerden sonra görülen yerleşme şekli hareketli barınaklardır. Hareketli barınaklar çadır ve kulübeler şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu tür barınakların avlanan hayvanlardan elde edilen ürünlerle veya doğadan toplanan bitki ve diğer doğal malzeme ile geçici olarak inşa edildiği belirtilmektedir (Senosiain, 2003, 67). Sonraki aşamada çevrede en çok bulunan malzemelerle basit kurgulu kubbe, tonoz, kemer, düşey ve yatay taşıyıcılarla oluşturulan basit barınakların oluşturulduğu görülmektedir. İklim topografya ve yerel malzeme özelliklerine göre bu malzemeler: toprak, taş, ahşap ve buz olabilmektedir.

Brunskill (1971), "Illustrated Handbook of Vernacular Architecture" yapıtında yöresel mimarlığı; yöresel konut mimarlığı, yöresel tarım yapıları mimarlığı ve yöresel endüstri yapıları mimarlığı başlıklarında ele almıştır. Burada, yöresel mimarlığın etkili olduğu bölgenin belirlenmesinin önemi üzerinde durmaktadır. Yöresel mimarlık, geçerli olduğu çevrenin özelliklerine doğrudan bağlı olması sanki bir doğal ürün gibi algılanmasına neden olmaktadır ve içinde bulunduğu çevrenin ekosistemi ile tam bir simbiosis oluşturmaktadır (Senosiain, 2003).

2.2 Yöresel Mimarlığın Tarihsel Süreklilik ile Olan Etkileşimi

Tarihsel süreç içerisinde olaylar, kronolojik sırayla ve birbirlerine çeşitli ilişkilerle bağlı olarak gelişirler. Bunlar, zaman zaman insanlığın gelişimini etkileyecek ve yönlendirecek önemli olaylar olarak görülebilir. Örneğin Avrupa uygarlığının gelişmesinde ve günümüzdeki durumuna gelmesinde ilk adım olarak görülebilecek Rönesans döneminin başlangıcını tetikleyen olay, Bizans İmparatorluğu'nun İstanbul şehrini kaybetmesi ve burada yaşayan aydınların Avrupa'nın çeşitli yerlerine göç etmesidir. Ya da öncelikli olarak askeri ve dinsel temelli olarak düşünölen Haçlı seferleri, farklı bir açıdan bakıldığında doğu uygarlıklarının zenginliklerini batıya taşınması anlamında kültürel bir köprü vazifesi görmüştür. Bu tarz sebep sonuç ilişkileri dünya kültürünün oluşmasında önemli rol oynamış ve binlerce yıldır devam eden insanlık tarihinin sürekliliğini ortaya koymuştur.

Öte yandan tarihin ilerleyişi içerisinde görölen ancak dünya tarihini direkt olarak yönlendirmese de salt insan yaşamında ve alışkanlıklarının oluşmasında ciddi rol oynayan, aynı sebep sonuç ilişkileriyle değişime uğrayan ve günümüze kadar süregelen detaylar da karşımıza çıkar. Örneğin insanların zaman içerisinde ortaya çıkan kişisel özel alan ihtiyaçlarından dolayı yaşam alanları tek mekan olmaktan çıkmış ve birbirine bağlanan birimlerden oluşun çok hücreli mekanlara dönüşmüştür. Sonrasında günlük ihtiyaçların tümünün aynı mekanda karşılanması amacıyla tüm bu birimler aynı çatı altında toplanmış ve günümüz anlayışına göre konut kavramı ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde görölen bu değişim prensip olarak yazılı bir kaynağa ya da bir otoriteye bağlı olarak oluşmamıştır. Günlük deneyimler ve yaşayışlar arasında insana daha uygun olanın kabullenilmesi, uygun olmayanın ise elenmesi ile yaşamsal konforu arttıran değişimler yaşam alanları üzerinde uygulanmıştır. Sözlü aktarıma dayalı olan büyük-küçük ya da usta-çırak ilişkileri bu deneyimlerin sonraki nesillere aktarılmasında temel bir işlev görür. Söz konusu değişimlerin en iyi gözlemlenebileceği yerler ise içinde buldukları yapılardır. Yapıdaki herhangi bir farklılığın temeli araştırıldığında bunun nedeninin yaşamsal bir ihtiyaç olduğu görölür. Yöresel mimarlık da zaman içerisinde değişiklikleri genellikle bu tür ihtiyaçlardan dolayı oluşun bir öğreti olduğundan tarihsel sürekliliğin sağlanması ve neden sonuç ilişkilerinin belirli bir temele oturtulabilmesi açısından

önemli rol oynar. Yöresel mimarlık ürününde bugün yapılmakta olan bir uygulamanın temelinde yüzyıllar öncesinden kalan bir alışkanlık ya da gelenek olabilir. Geçmişten günümüze gelen insan davranış modellerinin geleceğe aktarılması ve geliştirilmesinde yöresel mimarlık önemli bir kaynak olarak görülmelidir.

Yöresel mimarlığın tarihsel sürekliliğe katkıda bulunabilmesi açısından en büyük gereksinim doğal olarak korumadır. Çoğunlukla, özellikle mimarlar ve kentsel tasarımcılar başta olmak üzere, çevre tasarımcıları, sanatçılar ve koruma yanlısı entelektüeller korumayı isterken kullanıcılar istememektedir. Ancak bu durum evrensel bir nitelik taşımaz (Rapoport, 2001). Ortaya çıktığı dönemin teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini yansıtan mimarlık ve kentsel doku mirası içinde yeşerdiği toplumun uygarlığının, becerilerinin, bilgilerinin göstergesi ve tarihsel belgeleridir (Karaman, 1998). Yöresel mimarlık ürünlerin geçmişten gelecek kuşaklara aktarılması ve doğru olarak anlatılabilmesi için orijinal özellikleriyle korunması ya da varsa geçirdiği evrelerin belirlenerek ifade edilmesi gerekir. Genellikle yüksek nitelikli yapıları korumak, yerel çevreleri korumaktan, tek binaları korumak, kentsel dokuyu korumaktan daha kolay bulunabilir. Bunlar çok önemli ve görülebilir olsa da anlam, statü, imge vb. meslesi değildir. Öte yandan yerleşme biçimi, konut ve servislerle, yaşam tarzı arasında büyük oranda bir açıklığın olduğu gerçeği de vardır. Sonuçta önemli olan doğanın dengesi ve kültürün sürekliliğidir. Yapılacak ani ve radikal müdahaleler bu dengenin bozulmasına ve beklenmeyen sonuçlara ulaşılmasına yol açabilir. Asıl yapılması gereken, tarihsel süreklilik bağlamında gelişmeleri akışına bırakırken, korumacı bir yaklaşımla gerekli yerlerde tahribatı önlemeye yönelik hamleler yapmak ve kültürün geleceğe aktarılmasını sağlamaktır. Mevcut değerlerin korunması ve geliştirilmesinin yanında, çağın gerektirdiği değişikliklerden kaçınılmaması çok önemlidir. Mesela 2007 yılında yapılan bir yapının bundan 150–200 yıl öncesinin şartlarına göre yapılmış örneğinin bire bir kopyası halinde inşa edilmesinin ne kültüre ne de doğaya katkısı vardır. Korumacılıkla tutuculuğun birbirine karıştırılması ciddi bir hatadır. Kültürün gelişimi ve tarihin sürekliliği, ancak doğal akışına bırakıldığı zaman mümkün olabilir. Eğer tarihi dokunun korunmasında bir seçicilik kaçınılmaz ise, en azından yapılabilecek şey burada oturanların karar verme aşamasında tam katılımını sağlamaktır (Raman, 2001).

Geleneksel yerleşimlerin korunmasında “yeşil gündem” önemli bir faktördür. Düşüncesizce harcanmaması gereken malzeme ve emek gibi enerjinin sakınımını savunur. Buna mantıklı bir ilave olarak, bu tür yerleşimlerin deneme yanılma yolları ve kendi kendini ayarlama sonucunda ekolojik dengeye ulaşmış oldukları

söylenbilir. Buna göre çevreleri korumanın yanında, bunlardan öğrendiklerimiz, bugün karşılaştığımız sorunların çözümünde bize yardımcı olabilir (Raman, 2001).

1950'li yıllardan sonra post modernizm akımının bir artçısı olarak "neo vernacularism" yeni yöresellik akımı görülmüştür. Post modernizm, modernizmin her yerde tekrar eden kutularına karşı olarak gelişen bir mimari yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Post modernizm kapsamında yeni yöresellik yaklaşımı, 1950 lerin ortalarında İtalya da yöresel ve modern mimarlığın tekniklerini karma olarak kullanmaya başlamışlar, daha geniş kapsamda yöresel kırsal yerleşme örnekleri geliştirmişlerdir (Jenks, 1988, 150).

Şekil 2.2. Rural Studio'nun tamamladığı ilk çalışma "hay bale house".

1980'lerin sonunda Samuel Mockbee Rural Studio' yu kurmuş ve öğrencilerle birlikte modern mimarinin biçimlerini yöresel mimarlığın teknikleri ile uygulamıştır (Dean ve Hursley: 2002). Yöresel mimarinin yapım tekniklerini ve yerel malzemeyi yaşatmayı ve günümüze taşımayı amaçlayan bu oluşum 1994 yılında ilk yapısını "Hay Bale House" tamamlamıştır. Aynı şekilde "Yancey Chapel" da 1995 yılında tamamlanan rural studio'nun çalışmalarındandır (Dean ve Hursley, 2002).

2.3 Yöresel Mimarlığın Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Yöresel mimarlığın oluşumuna fiziksel ve kültürel olmak üzere pek çok farklı faktör etki eder. Bunlar temel olarak iklim, bitki örtüsü, topografya, tarih ve kültür olmak üzere başlıklar altında toplanabilir.

2.3.1 İklim

İklim, bir yerdeki hava koşullarının geniş bir zaman ve bölge üzerinde ortalaması anlamına gelir ve doğal koşulların mimari biçimlenmelere etkileri açısından üzerinde en çok yoğunlaşılan etken olarak göze çarpar. Yapının zemine oturma şekline göre uygulama detaylarına, doluluk-boşluk oranlarından kullanılan malzemesine kadar her türlü özelliğine iklimin etkisi görülür. Yoğun yağış alan İskandinavya'daki yöresel yapılarda, yüksek eğimli çatılar kullanılırken; kurak iklime sahip Kahire evlerinde teras çatı uygulanmasına gidilir.

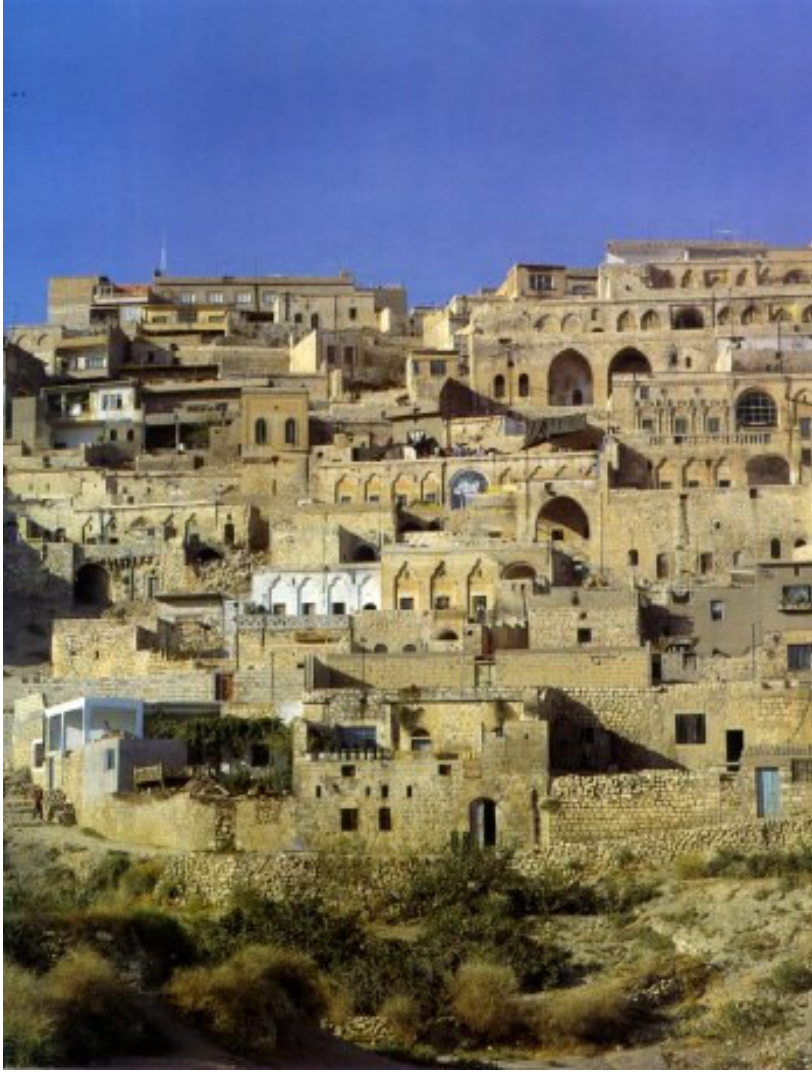

Şekil 2.3. Danimarka'dan yüksek eğimli çatılı konut örneği(www.greatbuildings.com)

Yoğun yağış alan ve sıklıkla sel baskınlarının yaşandığı Doğu Karadeniz Bölgesindeki yapılar bu baskınlardan korunma amacıyla yerden kopuk olarak inşa edilir. Kışları sert ve soğuk geçen Kuzey Avrupa'daki yapılarda kalın ve çift cidarlı duvarlar kullanılır ve içerideki ısının kaybedilmemesi amacıyla duvar boşlukları sınırlı tutulur. Sıcak ve kurak iklimin hakim olduğu Akdeniz Bölgesi'ndeki yapılarda ise yapı boşluğunun boyutunu etkileyen faktör ışık-gölge kullanımı ve yapı içerisinde doğal bir hava akımı yaratmak arzusudur. Hicaz evlerinde duvar boşlukları, rüzgarın yapı içerisine alınması amacıyla büyütülmüştür.

2.3.2 Topografya

Bir arazi yüzeyinin doğal ya da yapay ayrıntılarının meydana getirdiği şekil anlamına gelen topografya, yöresel mimaride, özellikle yapıların bir araya gelme şekilleri ve birbirleri ile ilişkileri açısından önemli rol oynar. Yapılar arasındaki mesafe, yükseklik bağıntıları gibi unsurlar, büyük ölçüde topografya etkisi altında belirlenirler. Mardin şehrinde yamaca oturan yapılarda görüldüğü gibi, belirli düzeyde eğime sahip bir araziye oturan yerleşmelerde yapılar kot farklarını kullanarak teraslamalar aracılığı ile şekillenirken, Karadeniz Bölgesindeki vadi yerleşmelerinde görüldüğü üzere, çok dik yamaçlarda eğime paralel, seyrek ve birbirinden kopuk yapılaşmalar tercih edilir.

Şekil 2.4. Eğimden faydalanarak teraslama yapılmış Mardin Evleri

İster deniz ya da göl gibi durgun, ister akarsu şeklinde hareketli olsun, su ögesi her zaman yapıların araziye dağılımını belirleyen bir etmendir. Budapeşte, Prag gibi şehirler, suyun olanaklarından mümkün olduğu kadar yararlanabilmek amacıyla akarsuların kenarına kurulmuş ve binyıllarca varlığını sürdürmüş şehirlerdir. Norveç'in kıyı şehirlerinin en büyük ve tarihsel açıdan zengin olanlarından Bergen ve Trondheim, denizin, karanın iç kesimlerine doğru sokulduğu uzantı anlamına gelen fiyortlar etrafında kurulmuş ve gelişmiştir.

Şekil 2.5. Norveç'in fiyortları etrafında gelişmiş Bergen şehri.

2.3.3 Bitki Örtüsü

Bölgenin iklimsel özelliklerinin etkisiyle oluşan bitki örtüsü, yöresel mimariye en çok malzeme kullanımı açısından etki eder. Çevrede en bol ve kolay bulunan malzeme, yöresel mimari ürününün temel yapı taşı olarak öne çıkar. Bitki örtüsü sık ve sağlam ağaçlardan oluşan Kuzey Avrupa'daki yapıların her noktasında ahşap sistemler kullanılır. Dağlık alanlarda yer alan ancak bitki örtüsü açısından fakir olan Akdeniz Bölgesi'nin yapılarında ise taş çokça kullanılır. Çöl ikliminin etkisi altında olan ve kum ve topraktan başka malzemenin bulunmasının zor olduğu Kuzey Afrika'da ise yapılarda en çok başvurulan malzeme kerpiç olmuştur.

Şekil 2.6. Norveç'te bir çiftlik evinden birleşim detayı (www.greatbuildings.com)

2.3.4 Tarih

Yöresel mimarlık, tarihsel süreç içerisinde yavaş yavaş ve deneme yanılma yöntemine dayalı olarak değişen ve gelişen bir olgu olduğundan, tarihin bu olgunun şekillenmesinde önemli rol oynadığı açıktır. Geçmişte meydana gelen olaylar, ya da geçmişe ait alışkanlıklar, yaşam tarzları, insan doğasını yönlendirdiğinden günümüzün yöresel mimarlık ürünleri de bu doğanın paralelinde şekillenir. Tarihi boyunca savaşlar ve saldırılar arasında yaşamış olan toplulukların yaşamlarını mağaralarda ve toprak altında oluşturdukları yerleşimlerde sürdürmeleri anlamına gelen troglodytizm, bir koruma içgüdüsünün sonucu oluşmuş ve bazı Afrika toplumlarında günümüze kadar gelmiştir (Rudofsky,1954). Yüksek tepelerde ve yamaçlarda konumlandırılan yerleşimlerin de temelinde çevresine hakim olma ve gerektiği zaman tehlikelere daha kolaylıkla karşı koyabilme arzusu yatar.

Şekil 2.7. Afrika'da doğal çevre içerisinde kamufle olmuş bir yerleşim örneği

Günümüzde halen bilinen ve örneklerine sıkça rastladığımız avlulu evin ilk örneklerine M.Ö. 6000–6500 yıllarında, adeta tümü tek bir yapı görünümünde olan hücresel oluşumlar içinde yer alan boşluklu evler olarak rastlanmaktadır (Eyüce, 2005). Tarih süreci içerisinde bu yapılar farklı toplumların kullanımını altında şekil değiştirerek günümüze kadar ulaşmış; ancak anafikir değişmemiştir. Cengiz Bektaş'ın da söylediği gibi, Antalya evlerinde mutfakların günümüzde ihtiyaç duyulandan çok büyük olmasının sebebi de tarihle ilgilidir. Geçmişte tüm kışlık erzağın, hatta fazlasının depolandığı yer olması sebebiyle mutfaklar aynı zamanda kiler işlevini de yerine getirdiğinden büyük boyutlu düşünülmüştü. Bugünün teknolojik olanakları ve ulaşım kolaylığı nedeniyle bu tarz bir depolama işlevine ihtiyaç duyulmasa da, insanların büyük boyutlu mutfakları tercih etmesinin ardında bu alışkanlık yatar. Mardin şehir dokusunda sokakların dar olmasının nedenlerinden biri, geçmiş dönemlerde ulaşım aracı olarak kullanılan at, eşek, deve gibi taşıma hayvanlarının boyutlarıdır. Sokaklar, bu hayvanların ölçüleri de dikkate alınarak, onların sığabileceği ölçülerde dar yapılmıştır (Alioğlu, 2000).

Tarih, yöresel mimarlığın oluşumuna etki eden faktörler arasında sayılabildiği gibi, yöresel mimarlık da tarihin sürekliliğini sağlayan bir etmen olarak görülebilir. Yerleşimlerin geçmişi hakkında somut kanıtlar sağlayan yapısal çevre ile birlikte yapım teknikleri ve yaşamsal alışkanlıklar geçmişle bugün, bugünle gelecek arasında kurulacak bağı güçlendiren olgulardır.

2.3.5 Kültür

Kültür, 19. yüzyıldan beri üzerinde çokça çalışıla gelmiş bir kavramdır ve birçok farklı tanımı vardır, çünkü kültür hem çok soyut hem de çok geniş bir anlam içerir. Rapoport'a göre kültürün ne olduğu üç farklı tanımlama ile ortaya konabilir. Bunlardan biri onu ideallerini, normlarını, kurallarını, rutin hale gelmiş davranışlarını da içermek üzere insanların yaşama biçimi olarak tarif eder. Bir diğeri çocukların kültürlendirilmesi veya toplumsallaştırılması ve göçle gelenlerin kültürlendirilmesi yoluyla kuşaklar boyunca simgesel olarak aktarılan bir şemalar sistemi olarak görüyor. Üçüncü tip kültür tanımı da, kültürü ekolojik bir adaptasyon, kaynakların kullanımı olarak değerlendiriyor. Kültürün aktarımı sözlü anlatımla ya da uygulamayla, örnek olmakla olabildiği gibi; inşa edilmiş çevre ver ortamların kullanılışı yoluyla da olabilmektedir. Rapoport'un "house form and culture" kitabında bahsettiğine göre, yapıya dönüşmüş biçim, kültürel etkenler tarafından belirlenmekte, doğal koşullar bu süreçte sadece sınırlı bir etkiye sahip olmaktadır. Fiziksel etmenler tarafından belirlendiği düşünülen durumlar ve biçimlerin bile aslında kültürün yönlendirdiği tercihler tarafından ortaya konduğu düşünülebilir. Örneğin çok farklı şehir dokularının oluşmasında kültür etmeninin rolü ele alındığında görülebilir ki, bu çok farklı dokular gibi görünen şeyler aslında sadece istenmeyen karşılıklı ilişkileri kontrol etmenin farklı yolları olarak ele alınabilir. Avrupa ve Türk kültürlerinde birbirlerine yakın şekillerde adlandırılan mekânın kullanım şekli kültürün etkisi ile değişir. Batı kültürlerinde bu alan "living room-yaşama odası" olarak adlandırılır ve kullanıcılar tarafından günlük yaşamın bir parçası olarak görülürken, Türk kültürüne göre "misafir odası"dır ve yalnızca konuklar geldiği zaman kullanılan, bunun dışındaki zamanlarda kapalı ve günlük yaşam alanlarına dahil olmayan bir mekandır. Burada, Türk kültüründe konuğa verilen önem ve değer öne çıkarken, Avrupa kültüründe kişinin kendi yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik düşüncesi göze çarpar.

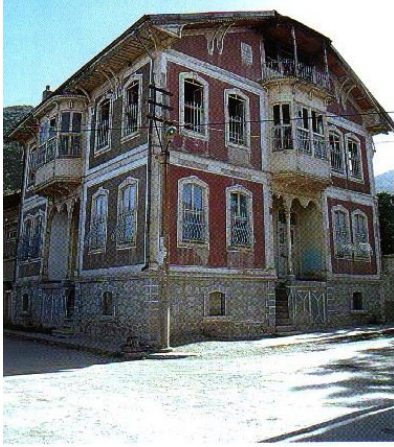
Geleneksel türk evinin planlama ilkelerinin oluşumu da kültürün yöresel mimarlık üzerindeki etkisini gösteren bir özellik taşır. Örneğin Akşehir Sit alanındaki kentsel dokuya zenginlik katan evler, üslup açısından üç grupta toplanabilir. Birinci grupta klasik Anadolu evleri olan, 1-2 katlı, düz toprak damlı, kerpiç yapıli erken dönem bahçeli evler; ikinci grupta Osmanlı döneminin yapı geleneğinin tipik örneği olan 2-3 katlı kırma çatılı kiremit örtülü cumbalı taş su basmanlı evler; üçüncü grupta ise barok üslup özellikleri taşıyan, yuvarlak, süslemeli pencere ve kapı düzeni olan, üçgen alınlı kırma çatılı geç dönem evler yer almaktadır (Karaman, 1998). Tüm bu farklı üsluptaki yapıların oluşumunun temeli dönemine göre bölgeye hakim olan kültürlerin yönlendirmesine dayanmaktadır. Gene aynı bölgedeki evlerin genelde

yan sofa ve orta sofa etrafında dizili odalardan oluşan üst kat planları, bir yandan cumbalar aracılığı ile sokağa bakarak sosyal iletişimi kuvvetlendirmeyi, diğer yandan da bahçe ve avlusuna bakarak doğa ile bütünleşmeyi sağlar.

Yöresel mimarlık, kültürün ifade edilmesinde önemli bir araç olarak düşünülebilir. Çeşitli kültürlerle ait geleneksel ve yerel çevreler gibi uç olarak nitelendirilebilecek durumlar, kültürün etkilerini ifade etmede etkili olur. Kentsel yerleşimlerdeki gri tonlar yerine siyah ve beyaz gibi bir etki yaratır (Rapoport, 2001). Yöresel tasarımda saklı olan ve kendiliğinden gelişen yerleşimlerde bulunan nitelikler, çağdaş konutlara uygulanabilecek özellikler taşır.

Bazı bölgelerdeki kültürler modernleşme baskısı altındalar, ama kimi durumlarda elektronik donanım dışında, siyasi ve ekonomik gerçekler bunu imkansız kılmakta. Geleneksel çevreler varlıklarını kentsel olmayan dünyada kapsamlı olarak sürdürüyorlar, fakat çok uluslu toplulukların küresel gelişmesiyle bunlar da tükenme tehlikesi adında bulunuyor (Oliver, 2001).

Sonuç olarak kültürün, tüm diğer etmenleri ikinci plana iterek yapı biçimlenmesinde ve kullanımında tek etken olduğu düşüncesi halen tartışılır konumda olmakla birlikte, yöresel mimari üzerindeki etkisi açıktır.

Şekil 2.8. Akşehir'den geleneksel konut örneği

3. BÜYÜKDERE (SENOZ) VADİSİ YÖRESEL MİMARİSİ

Bu bölümde, alan çalışmasına konu olan Büyükdere Vadisi evleri hakkında yapılan araştırmalarla birlikte, Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize ilinin genel yapısı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Rize ili Genel Yapısı

Rize ili, Doğu Karadeniz'in en gelişmiş illerinden biri olarak bölge coğrafyasının karakteristiğini her yönüyle ortaya koyan bir yerleşimdir. Tarihi ve coğrafi özelliklerinin yanında kültürel yönüyle de bölgenin yöresel mimarisinin oluşmasında ve yaşamasında katkıda bulunmuştur.

3.1.1 Coğrafi Konumu

Rize, Karadeniz bölgesinin doğu bölümü içinde yer alan, 3920 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin en küçük illerinden biridir. Artvin, Erzurum ve Trabzon illerine komşu olan Rize kuzeybatıda 120 km'ye yakın bir kıyı çizgisiyle Karadeniz'den ayrılır.

Şekil 3.1. Rize ili ve çevresini gösteren harita

İl toprakları Kuzey Anadolu dağlarının kıyı sıraları üzerinde yer alır ve ülkenin vadilerle sık olarak yarılmış çok engebeli köşelerinden birini oluşturur. Rize toprakları hemen kıyı boyundan başlayarak güneydoğuya doğru gitgide yükselen dağların doruk çizgisine kadar uzanır. Bu çizgi üzerinde Kuzey Anadolu dağlarının en yüksek tepeleri bulunur: Kaçkar dağı (3937 m) ve Verçenik (Varşamba) dağı (

3711 m) . Bu doruklardan güneydoğuda (il sınırı dışında) Çoruh vadisine doğru dik yamaçlarla inilir. Kuzeybatıda ise eğimli yüzeylerden inen birbirine paralel derin vadiler arasında denize doğru eğimli ve dalgalı dar sırtlar uzanır. Vadilerin tabanı genellikle pek dar olduğu için kıyıda içeriye giden yollar (çoğu patika) sözü geçen vadileri ayıran sırtlar üzerini boylar. Kıyı boyunca küçük yalı ovalarına rastlanır.

3.1.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Rize kıyılarında ılık, nemli ve çok yağışlı, kurak mevsimi olmayan bir iklim egemendir. Yükseklerle çıkıldıkça kışlar sertleşir, yağışlar artar, kıyıda az yer tutan kar, dağları aylarca kaplar ve hatta 3500 m yükseltiye doğru hiç ortadan kalkmaz. Kıyıda kışlar soğuk geçmez yazın da sıcaklık çok yükselmez (yalnız havanın su buharı yükü fazla olduğu için yaz günleri bunaltıcı bir etki yapabilir). Türkiye’de mevsimlik ısı farklarının en az olduğu kesim burasıdır. Rize meteoroloji istasyonunda en soğuk ay olan şubat ve en sıcak ağustos ayları arasında yılın sıcaklık ortalamaları 7,3 C, 22.6C, şimdiye kadar ölçülen en düşük ve en yüksek sıcaklık -6,6 C ve 37,9 C’tır. Yazın, sıcaklığın 30 C üstüne çıktığı günlerin ortalama sayısı 2, yıl içinde 0 C altına düştüğü günlerin sayısı ise 12,4 tür. Sıcaklığın gün boyunca 0 C altında kaldığı gün ise yok gibidir. Türkiye’de en çok yağış kaydedilen il Rize’dir ve bu ilin yıllık yağış tutarı ortalama 2357 mm, yağışlı günlerin sayısı 161, kar yağışlı günler 4,2, ortalama kar örtülü günler 15,8’dir. Yağışların mevsimlere dağılışı yüzdeleri ise şöyledir; kış 29,5, ilkbahar 16,1, yaz 20,5, sonbahar 33,6. Rize ili kıyılarında yıllık yağış tutarı Çayeli’nde 2077 mm, Pazar’da 1982 mm’dir.

Şekil 3.2. Rize ormanları

Doğal bitki örtüsü nemcil orman görünümündedir. Kıyıda başlayarak 1200 m'lere kadar yayvan yapraklılar (kızılağaç, kestane, gürgen, kayın, meşe, ıhlamur v.b.) yer alır; bu ağaçların altında da sık fidanlar, sarmaşıklar, eğrelti otları sık bir doku meydana getirir. Daha yükseklerde ise iğne yapraklılar görülür (ladin, köknar v.b.). Orman 2000 m'de yerini dağ otlaklarına bırakır. Kıyıda şimşir ağaçları ve orman içinde halkın < orman gülü > dediği rhododendron'lara rastlanır. Rize ilinin akarsuları birbirine paralel vadiler halinde doruklardan Karadeniz'e iner. Bu akarsuların başlıcaları doğudan batıya Fındıklı deresi, Büyükdere, Pazar suyu, Karadere ve İyidere'dir. Bu akarsular şiddetli yağmurlardan sonra ve karlar eriyince hızla kabaran seller gibidir (Türkiye Ansiklopedisi; Cilt 4, sf: 1195-1196).

3.1.3 Nüfus ve Ekonomi

Rize nüfus ve yerleşim bakımından da Türkiye ortalamasının dışında bazı özellikler gösterir. Son yıllarda nüfusunda çok ciddi eksilmeler olmuştur. Buna rağmen nüfus ortalaması km²'ye 89 kişi ile Türkiye ortalamasının üstündedir. Özellikle kıyı kesmi çok daha kalabalıktır ve burada yoğunluk yer yer km²'ye 200 kişiyi bulur. Başlıca kentsel yerleşmeler kıyıda kurulmuştur, ama hiç biri büyük kent niteliğinde değildir. Rize'nin diğer bir özelliği il düzeyinde hiç nüfus artışı olmamasıdır. Kırsal kesimde

daha belirgin olan nüfus azalma durumu, doğum oranının yüksek, ama geçim kaynaklarının sınırlı olduğu bu ilden yurdun öteki bölgelerine doğru yönelen iç göçlerin sonucudur; gerçekten Rize, Türkiye’de en çok göç gönderen iller arasında yer almaktadır (Büyük Larousse, Cilt:19 sf:9850-9851).

Şekil 3.3. Rize köyleri ve çay bahçeleri

Arazinin çok engebeli vadilerle parçalanmış olması tarıma elverişli alanı sınırlar. Ekili-dikili topraklar ilin % 12 kadarını kaplar. Bunun çoğu da 1930’lardan sonra hızla yayılan çay bahçelerine ayrılmıştır; bunlar ekili-dikili alanın % 90’ından çoğunu kaplar. Türkiye çay üretiminin % 70 kadarını Rize ili sağlar. Doğal yapının elverişsizliği nedeniyle geçim sıkıntısının yol açtığı göç zorunluluğu, Rize yöresinde eski bir olgudur. Osmanlı döneminin sonlarında ‘gurbetçiliğe’ başlayan Rizeliler, yeni işler bulmak umuduyla Rusya, Polonya ve Kafkasya’ya giderlerdi. Gittikleri yerlerde tarım işçiliğinin yanı sıra lokantacılık, inşaatçılık, pastacılık ve fırıncılık gibi işleride öğrenen Rizeliler’den Batum yöresinde çalışan bir bölümü, dönerken yanlarında getirdikleri çay fidelerini evlerinin bahçelerinde süs bitkisi olarak yetiştirdiler. Bu biçimde daha 1917’de Rize’ye giren çayın yaygın olarak üretilmesi çok daha sonraki yıllara rastlar. 1924’te yalnızca merkez ilçede başlayan çay ekimi, 1951’den sonra öteki ilçelerde de yaygınlaşmış, daha sonra da Artvin, Giresun, Ordu ve Trabzon illerine sıçramıştır.1960’lara kadar önemli bir turunçgil üretim alanı olan ve Karadeniz Bölgesi’ndeki yerleşim yerlerinin portakal ve mandalina gereksinmesini büyük ölçüde karşılayan Rize ilinde çayın daha çok gelir sağlamaya başlamasından sonra turunçgil bahçeleri sökülerek çay ekimi yapılmıştır.

Son yıllarda kivi üretimi de halkın önemli geçim kaynakları arasına girmiştir. Kıyı kesiminde balıkçılık önemli iken, hayvancılık ve hayvan ürünleri özellikle ilin yüksek dağlık kesimlerinde önemli bir gelir kaynağıdır. En çok büyükbaş hayvan beslenir. Arıcılık Rize ilinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle İkizdere ilçesinin Anzer Yaylası'nda küçük bir alanda elde edilen Anzer balının astım ve ülser gibi hastalıklara iyi geldiği bilinmektedir. Buradaki değişik çiçeklerden elde edilen bu bal son derece az miktarda üretilmekte ve çok yüksek fiyatla satılmaktadır.

Fazla gelişmemiş olan il sanayisinin en önemli kuruluşları, kısa adı Çay-Kur olan Çay işletmeleri Genel Müdürlüğü ile özel kesimin elindeki çay işleme ve paketleme fabrikalarıdır. İlin çeşitli kesimlerinde kurulmuş olan balık yağı ve balık unun fabrikaları Karadeniz'deki balıkların azalması nedeniyle güç durumdadır. Rize ilinde yer alan öteki sanayi kuruluşları un, şekerli ürünler, orman ürünleri, çivi ve tel fabrikalarıdır. Canlı bir küçük sanayisi olan Rize ilindeki başlıca küçük üretim işyerleri metal eşya, orman ürünleri işleme ve dokuma atölyeleridir.

Doğal güzellikler açısından çok zengin olan Rize ilinin Karadeniz kıyısında yer alan kumsalları ve Rize Dağları'ndaki ormanlarla çevrili yaylalardaki yerleşim yerleri, Ege ve Akdeniz kıyısındaki tatil yerlerinden çok daha değişik gezi ve dinlenme olanakları sunar. Kaçkar Dağı'nın Çamlıhemşin ilçesi sınırları içinde kalan kesiminde yaşayan çeşitli av hayvanları için bir koruma üretme alanı kurulmuştur.

Yeraltı kaynakları açısından zengin olmayan Rize ilinin bazı kesimlerinde demir ve manganez yatakları ile şifalı maden suyu kaynakları vardır. Ayrıca Çayeli ilçesinde kurulmuş olan bakır madeni de özellikle Çayeli ilçesindeki halkın önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Doğu kesiminde yaşayan halkı eskiden beri Laz olarak adlandırılan Rizelilerin konuştuğu Türkçede, tarihsel geçmişin kültürel yapıya kattığı bağlı özelliklere bağlı olarak Rumca, Lazca, Ermenice, Gürcüce ve Rusça sözcüklere rastlanır. Bunun nedeni, yöre halkının yüzyıllar boyunca Kafkas halklarıyla birlikte yan yana ve iç içe yaşaması ile 20. yüzyıl başlarında Rus işgaline uğramasıdır.

İldeki başlıca geleneksel el sanatları sepetçilik ve dokumacılıktır. Genellikle fındık dallarından yapılan, bele asılarak çay ve fındık taşımada kullanılan sepetlere yörede 'toka' denir. Rize yöresinde dokumacılığın 2000 yıllık bir tarihi vardır. Eskiden yalnızca kenevirden elde edilen iplikle yapılan yerel dokuma ürünlerine feretiko, şut bezi ve keten adları verilir. Genelde Rize bezi olarak adlandırılan bu ürünler 'Andi tezgahı' denen ilkel bir tezgahda dokunurdu. Daha sonraları pamuk ipliğinin arasına az miktarda kenevir ipliği katılarak dokunan Rize bezinin üretimi, artık yörede

kenevir ekimi yapılmadığından önemini yitirmiştir (temel britanica; cilt:14, sf, 247-248).

Rize'de çok eski yıllardan günümüze kadar devam eden bir gelenek de yaylacılıktır. Yöredeki köylerin arazisinin konumu hayvanlar için yeterli beslenmeye elverişli değildir. Bu nedenle hayvanların daha iyi beslenmesi ve onlardan yeterince hayvansal ürünler (yağ,peynir,çökelek) elde edilmesi amacıyla yaylaya çıkarılır. Ancak 15-20 yıl öncesinin hareketli yayla yaşamı bugün artık görülmemektedir. Çay tarımının yaygınlaşması sonucu köylerdeki araziler çay bahçelerine dönüştürülmüş, bu nedenle de hayvancılık azalmıştır. Hayvancılığın azalması sonucu olarak da yaylacılık gittikçe yok olmaktadır. Her ne kadar bugün yaylaya çıkılıyorsa da eskisi gibi çok renkli olmadığı bir gerçektir.

Bugün yaylaya çıkanları 2 gruba ayırmak mümkündür. Birincisi, yukarıda sözünü ettiğimiz ihtiyaçtan dolayı çıkanlar, ikincisi ise Rize dışında yaşamını sürdüren ancak Rize'yle bağlarını koparmayan yöre insanları. İkinci gruptaki Rizeliler yıllarca yaşamını farklı şehirlerde sürdürmüştür. Rizeli, çalışma amacıyla gittiği yerlere uyum sağlamış ve zamanla oraya yerleşmiştir ancak doğduğu yerle bağlarını koparmamıştır. Eski yılların özlemiyle tatillerini geçirmek, büyük kentlerin gürültüsünden kurtulmak ve doğayla başbaşa kalmak amacıyla yaylaya çıkan Rizelilerin sayısı bir hayli fazladır (<http://www.rize.gov.tr>).

3.1.4 Tarih

Rize adının anlamı tam olarak bilinmemekle birlikte, bununla ilgili olarak değişik görüşler ileri sürülmüştür; Yunanca pirinç anlamına gelen Rhisos, Rumca'da "RIZA" olarak dağ eteği anlamında kullanılmıştır. Osmanlıca'da ise "RİZE" ufak kıvrıntı, döküntü anlamındadır. Ayrıca Erzincan'ın Sakalar dönemindeki "Eriza" olan adının başındaki "e" sesinin düşmesi ile adaş olarak Rize için de kullanıldığı ifade edilmektedir (<http://www.rize.gov.tr>). Kent, İ.Ö. VI. yüzyıldan başlayarak uzun süre Pers İmparatorluğu'nun yönetiminde kaldıktan sonra sırasıyla Büyük İskender'in Makedonya İmparatorluğu'nun, Parthlar'ın ve İ.Ö. 1. yüzyılda Pontos devletini ortadan kaldıran Romalıların egemenliği altına girdi. İ.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi üzerine Doğu Roma, yani Bizans İmparatorluğu'nun payına düştü. 1071 yılındaki Malazgirt zaferinden sonra kurulan Anadolu Selçuklu devletine bağlandı. 1096 – 1099 yılları arasındaki Birinci haçlı seferi sırasında yeniden Bizanslıların eline geçen şehir 1204 yılındaki Dördüncü Haçlı seferi sırasında Bizans devletinden ayrı kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu'nun egemenlik sınırı içinde kaldı. 1461 yılına kadar bu devletin bir parçası olmaya devam eden il, bu yılda Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilerek

Osmanlı topraklarına katıldı. Osmanlı yönetiminde önce Çıldır eyaletine, Tanzimat'tan sonra da Trabzon vilayetinin Batum sancağına bağlı bir ilçe merkezi oldu. 1877 – 1878 yıllarında Osmanlı Devleti ile Rus imparatorluğu arasındaki Doksanüç harbi'nden sonra Batum'un Ruslar'ın eline geçmesi üzerine, savaştan sonra oluşturulan Lazistan sancağının merkezi durumuna getirildi. Birinci Dünya Savaşı'nda 1916 – 1918 yılları arasında 2 yıl Rus işgalinde kaldı. Çarlık rejiminin yıkılması ve sosyalist rejimin kurulması sonrasında 3 mart 1918 Brest-Litovsk antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilen SSCB tarafınan yeniden Türkiye'ye bırakıldı. Cumhuriyet döneminde, 1924 yılında kendi adını taşıyan ilin merkezi oldu.

Rize'de belirtilmesi gereken çok fazla tarihsel yapı yoktur. Kentin güneybatısındaki kalenin XIV. yüzyıldan kaldığı sanılmaktadır. 160 m yükseklikte 480 m²'lik bir alanı kaplayan kalede, surların yüksekliği 15-20 m arasında değişir, kapısı güneydedir. Çarşı içindeki İslampaşa camisi XVI. yüzyılda Yavuz Sultan Selim döneminde inşa edilmiştir. Kurşunlu cami olarak da bilinen kesme taştan yapı, yarım kubbelerle desteklenen tek kubbeli bir örnektir. XVI. Yüzyıl başında Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun'un inşa ettirdiği Gülbahar Hatun camii küçük, kare planlı, kubbeli, yalın bir yapıdır ve 1952 yılında onarılmıştır (Büyük Larousse; Cilt 19, sf 9850-9851).

3.2 Büyükdere Vadisi Konumu

Büyükdere vadisi, Rize'nin Çayeli ilçesi girişinde bulunan ve Kuzey Anadolu dağlarından doğarak Karadeniz'e akan Senoz (Büyükdere) nehri ve çevresinden meydana gelen bölgedir. Yörede, Yeşiltepe (Toleniç), Yenice (Parahol), Apıyon, Madenli (Melekom), Uzundere (Ceak) gibi irili ufaklı birçok köy bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarına kadar köylerde yoğun bir Ermeni ve Rum nüfusu yer alırken, bu tarihlerden itibaren bu toplulukların yöreyi terk ettiği kaydedilir. Bölgede bakır açısından oldukça zengin maden yatakları bulunmaktadır ve 90'lı yıllardan itibaren başlayan maden çıkartma çalışmaları günümüzde de devam etmektedir. Bakır madeni tesisleri, vadinin Karadenizle birleştiği çıkış noktası yakınlarında konumlanmıştır. Ayrıca vadiye kurulan taş ocakları, inşaatı devam etmekte olan Doğu Karadeniz Otoyolu yapım çalışmalarının altyapısında kullanılmakta olan taşların önemli bir kısmının kaynağıdır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tamamı gibi, Büyükdere Vadisi de yılın büyük kısmını yağış altında geçirir; ayrıca nem oranı da çok yüksektir. Sonbaharın ortalarından itibaren yüksek noktalarda kar yağışı başlar ve yaz aylarına kadar dağların zirveleri kar altındadır. Kışın, araç ulaşımının zaten güçlkle sağlandığı bölgenin yüksek yerlerine ulaşım olanaksız hale gelir ve buradaki köylerin şehir merkezi ile ilişkisi

büyük ölçüde kopar. Karların erimeye başladığı ilkbahar ayları Büyükdere'nin debisinin en yüksek olduğu dönemlerdir. Bu mevsimde sel baskını yaşanma olasılığı oldukça yüksektir. Yaz ayları ise yörenin en hareketli dönemini oluşturur. En önemli ürün ve gelir kaynağı olan çayın toplama mevsiminde bölgeden farklı yerlere göç etmiş olan halk geri döner ve çay yapraklarının toplanması ve satılması işinde çalışır. Halkın büyük bölümü de fırsat buldukça zamanının önemli bir kısmını yüksek yaylalarda geçirir. 2000 metreden yüksek rakımlı geniş düzlükler olan yaylalar, yaz aylarında bol oksijenli ve serin havası ile yaşamaya elverişli bir ortam sağlar. 1500-2000 metre arası yüksekliklerde, yani vadinin yüksek ve iç kısımlarında yoğun ve büyük ağaçlardan oluşan çam ormanları bulunur. Daha alçak kesimlerde ise kestane, kızılğaç, ıhlamur ve gürgen (kayın) ağaçlarına rastlanır. Özellikle kızılğaç, 5 yıl gibi kısa bir sürede büyüyen bir ağaç olmasından dolayı yöre halkı tarafından çokça yetiştirilen bir türdür.

Şekil 3.4. Büyükdere Vadisi uzay fotoğrafı (google earth)

Büyükdere Vadisi'nin ağız kısmının nispeten geniş ve düz bir topoğrafyası olmasına rağmen, iç kısımlara doğru ilerledikçe arazi eğimi artmaya başlar. Dolayısıyla ulaşım

da zorlaşır; belirli noktalardan sonra ise araç kullanımı olanaksız hale gelir. Yamaçlarda eğim çok yüksek olduğundan yapıların dere boyunca eğime paralel şekilde ve dağınık olarak yerleştikleri görülür. Hemen hemen her hanenin kendine ait bir çay bahçesi bulunur. Bunun dışında ürünlerin depolandığı bir naliye (serender) ile birlikte küçük ya da büyük baş hayvanların beslendiği ahır ve hayvanlara kışın verilen otun kurutulmak ve saklanmak üzere depolandığı çatı arası (dereni) de önemli yapı birimleridir. “Mutfak” adı verilen birimden girilen konutların yatak odaları “hayat” adlı ortak yaşama mekanına açılır. Bölgede bulunan sık ve yoğun ormanlardan dolayı en önemli yapı malzemesi ahşap olarak göze çarpar. Özellikle vadinin alçak bölgelerinde yetişen kestane ve kızılâğaç, yapılarda en çok kullanılan ağaç çeşitleridir. Son yıllarda gerek ahşap yapı ustalarının sayısının azalması, gerekse çeşitli nedenlerle betonarme sistemlerin daha çok tercih edilmesine rağmen ahşap yapılar bölgenin en önemli özelliklerinden birini oluşturur. Yapım yöntemleri ve yapı malzemesi ne kadar çeşitlenmiş olursa olsun; ahşap ile Karadeniz insanının arasındaki güçlü bağ varlığını halen sürdürmektedir.

3.3 Alan Çalışması: Büyükdere Vadisi Yöresel Mimarisinin Özellikleri

Büyükdere Vadisi Evleri üzerine yapılan alan çalışmasında, bölgede dağınık olarak bulunmakta olan köylerde yer alan konutlardan, aktif olarak kullanılmakta olan ve bölge yöresel mimarisi hakkında yeterli veriyi oluşturabilecek sayıda ve özellikte örnekler ele alınmış, 14 adet yapı içeriden ve dışarıdan incelenerek ve fotoğraflanarak araştırılmıştır. Ayrıca evlerin sahipleri ve çevre halkı ile yapılan sohbetler ile de bölge halkının yöresel mimarlık ve bölgenin geleceği hakkındaki fikirleri alınmıştır.

3.3.1 Arazi Yerleşimi

Bölgede oldukça sert doğa şartları hüküm sürse de insanlarda doğayı tahrip ederek aykırı bir yapılaşma oluşturma çabası yerine, doğal şartlarla uyum içerisinde bir yaşam tarzı oluşturma arzusu görülür. Vadinin dik yamaçlarında evler gruplar halinde ve dağınık şekilde yerleşmiştir. Eğimin nispeten hafif olduğu kısımlarda mümkün olan en az müdahale ile arazi düzlenerek yapı üretimine uygun hale getirilmiş ve konutlar yerine yerleştirilmiştir. Senoz nehri, 3-4 yılda bir kez taşarak yatağını yeniden belirlediğinden, nehrin yatağı üzerinde, hatta yakınlarında yapılaşmaya gidilmemesi dikkat çekicidir. Eski yıllarda yaşanan deneyimlerden aktarıldığına göre; ilkbahar aylarında, dağlarda eriyen karların getirdiği sularla birlikte normal debisinin birkaç kat üzerine çıkan nehir, geçtiği yolun üzerinde bulunan canlı cansız her şeyi alıp götürür, zaman zaman can kaybına yol açan felaketler yaşanırdı. Bu nedenle yamaçlar ve yüksek kesimler yerleşim açısından

daha çok tercih edilir, vadinin iç kısımlarında yaklaşık 1500 metre yüksekliğe kadar yapılaşma görülür.

Şekil 3.5. Büyükdere Vadisi evlerinin eğimli araziye oturuş şekli

Topoğrafik düzenin zorlayıcı etkisi sonucunda ev daima iki katlı olarak teşkil edilmiştir. Birinci nivo bina yaşama düzelemini topoğrafik etliye karşı düzenleyen depo-ahır alt yapısıdır. İkinci nivo günlük hayatın geçtiği yaşama düzleminin şekillendiği nivodur” (Şen,1967:7). Yapıların oturtulacağı zeminin kaya olmasına dikkat edilir; çünkü zemine sağlam bir şekilde oturmayan yapının böylesine dik bir arazide uzun süre tutunması mümkün değildir; şiddetli bir yağış toprakla birlikte üzerindeki yapıların da kaymasına yol açar. Her bir evin hemen yakınında ev sahiplerine ait çay bahçeleri bulunur. Buralarda arazi eğimi, bir insanın güçlükle ayakta durabileceği kadardır. Ürünün dikim ve toplama çalışmalarının daha rahat bir şekilde yapılabilmesi için bahçelerde teraslama yapılır; çay bitkileri her bir set üzerine bir sıra gelecek şekilde dikilir. Arazi eğiminin daha da dik olduğu kesimlerde ise yapılaşma ya da ekin ekme imkanı olmadığından buralar neredeyse tamamen

ağaçlarla örtülüdür. Ağaçların bir kısmı insanlar tarafından yetiştirilirken geri kalanı doğal koşullar etkisinde kendiliğinden büyür.

3.3.2 Mekan Kullanımı

Büyükdere Vadisindeki evler, Karadeniz evlerinin genel karakterini yansıtan bir yapıya sahiptir. Tek ev mantığıyla inşa edilmiş olan evlerin bir kısmı, zaman içerisinde nüfusun artması ve ailelerin bölünmesi nedenleriyle ihtiyaçtan dolayı bölünerek ikiz evlere, hatta katlar arası bağlantıların da koparılmasıyla dört haneye bölünmüştür. Çoğunlukla vadinin dik yamaçlarına oturmuş olan evlerin toprakla irtibatı, yağmur suları (sel) ve nemin bina ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak üzere kesilmiştir. Yaşama, yatma, yeme gibi ihtiyaçlarının

Şekil 3.6. Büyükdere Vadisinden bir ev

karşılandığı bir ya da iki yaşam katı bulunur. Bunlara en alt katta büyük ya da küçükbaş hayvanların barındırıldığı ahır ve çatı arasında hayvanların beslenmesinde kullanılan ot ve diğer bitkilerin depolandığı dereni adlı birim bulunur. Katlar arası bağlantılar, döşemede açılan delikler ve merdivenler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Tuvaletler, orijinal evlerde yapının bahçesinde yer alsa da; günümüzde çoğu aile bu birimi ek inşaat yaparak konuta eklemiştir. Çatılar ise yüksek eğimli kırma çatı olarak inşa edilir.

Şekil 3.7. Büyükdere Vadisi evinin mutfak bölümü

Zemin katta yapıya giriş mutfak(ahşana) adı verilen mekandan sağlanır. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan bu mekan, yemek yeme, hazırlama ve temizleme gibi güncel mutfak işlevlerinin yanı sıra, oturma ve karşılama gibi işlevleri de yerine getirir. Giriş kapısının iki yanında bulunan pencereler, mutfağın yapı dışı ile olan görsel ve fiziksel bağlantısını sağlar.Mekanın bir kenarı boydan boya ekmek ve yemeklerin pişirildiği ocak(ateşlik) olarak kullanılmış olsa da; günümüzde bu tarz büyük ocakların yerini daha çok basit mutfak tezgahları ve fırınlar almıştır. Mevcut evlerin çoğunda mutfağın tam ortasında bir ocak bulunur. Bu ocak hem mekanın ısıtmasını hem de yemek pişirilmesini sağladığı gibi, üzerinde bulunan su deposu vasıtasıyla evin tamamına sıcak su iletilmesi görevini de yerine getirir. Ahşabın yangına fazlasıyla dayanıksız bir malzeme olması nedeniyle konutun bu bölümünde yapı malzemesi olarak kullanılan taş, her ne kadar işlevini yitirmiş olsa da, buradaki varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Yapının mutfak bölümü, ve dolayısıyla taş duvarının arazi eğiminden faydalanılarak mümkün olduğunca zemine gömülmüş olması da dikkat çekici bir durumdur.

Şekil 3.8. Büyükdere Vadisi evleri plan şeması

Mutfak bölümünden evdeki yaşama ve oturma eylemlerinin gerçekleştirildiği “hayat” adı verilen odaya geçilir. Bu mekan, türk evindeki sofanın karşılığı olarak düşünülebilir. Ortada yer alan geniş oturma mekanı, çevresindeki duruma göre dört ya da iki adet yatak odasına açılır; evin geri kalanı ile olan tüm bağlantı da merkezdeki bu hacim aracılığıyla sağlanır. Bu tarz bir merkezi sistemin kullanılma nedeni, tüm odaların ısınma sorununun tek kaynaktan çözülebilme isteğidir. Hayat mekanının dışarıya bakan cephesinde ikili ya da üçlü pencereler ile birlikte yer yer konsol yapılı küçük balkonlar görülür. Mekanın her iki tarafında bulunan odalar yatak odası olarak düşünülmüş olsa da günümüzde bir kısmı farklı işlevlerle, depo vs. olarak kullanılmaktadır.

Yapının zemin katında, mutfak ve hayat mekanları dışında, maran adında, depolama amaçlı bir tür ambar yer alır. Ailenin mevsimlik yiyecek ve yakacak ihtiyacı, ayrıca toprağın ekimi ve çay toplama işleriyle ilgili malzemenin bir kısmı burada depolanır. Günümüzde, evlerin bölünerek ikiz eve ya da dört eve dönüştürülmesi nedeniyle bu mekanın da yaşama alanına katıldığı görülmüştür.

Şekil 3.9. Büyükdere Vadisi evleri Hayat bölümü ve odalara açılan kapılar

Mutfak hacminin iç kısmında bulunan dar bir merdiven, yapının üst katına ulaşımı sağlar. Merdiven kat holüne açılır ve buradan odalara ayrılır. Üst katta da alt kattakine benzer bir hayat ve ona açılan odalar kombinasyonu olabildiği gibi, her biri koridora açılan ayrı ayrı odalardan oluşan bir düzen de görülebilir. Bu katın her iki yan cephesinde de boydan boya balkon (artuma) devam eder ve tüm odaların bu balkonlara çıkışı bulunur. Bu kattaki odalar genellikle yatak odası, ya da misafir odası olarak kullanılırken, bazı durumlarda depo olarak da kullanılmaktadır. Nüfusunun tamamının yaşama ve yatma işlevini zemin katta çözebilen ailelerde üst katın ısınma sorunu nedeniyle çok fazla kullanılmadığı görülür.

Şekil 3.10. Büyükdere Vadisi evlerinde mutfaktan üst kata çıkan merdivene örnek

Yapının çatı arasında dereni adı verilen bir bölüm bulunur. Burası genellikle ahırda bulunan hayvanlara verilecek otun ve mevsimlik olarak saklanan yiyeceklerin kurutulduğu yerdir. Doğal havalandırma sağlanması açısından yan yüzeylerde boşluklar bırakılmıştır. Isı ve su yalıtımı açısından yetersiz olan bu katta yaşamayla ilgili eylemlerin gerçekleştirilmesine elverişli bir ortam bulunmamaktadır, sadece depolama amaçlı kullanılabilir durumdadır. Derenin bir noktasında zeminde kapan (kapung) adı verilen menteşeli bir kapak bulunur. Bu kapak, dereniyle ahır arasındaki her katın döşemesinde aynı noktada yer alır. Kapanın varlığının nedeni ise, derenide kurutulmuş otların ve hayvan yemlerinin ahıra ulaştırılmasıdır. Her katta bulunan kapaklar aynı anda açık tutulur ve dereniden aşağıya bırakılan malzeme ahıra kadar düşer. Kapanın geçmişte kullanılmasının bir diğer nedeni ise köylere yapılan eşkiya baskınlarından korunma amacıyla yaşama alanından ahıra, oradan da yapının dışına ulaşılmasını sağlayan bir alternatif yol olmasıdır. Günümüzde ahırla yaşama katları arasındaki kapanlar genellikle kullanılmamaktadır. Ahırın kokusunun yukarıya çıkmasını engellemek amacıyla, kapanlar üzerleri örtülerek iptal edilmiştir.

Şekil 3.11. Büyükdere Vadisi evleri dereni bölümü

Evlerin zemine oturduğu kısımda ahır bulunur. Burada ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere belirli bir sayıda küçük ve büyükbaş hayvan yetiştirilir. Hayvancılıkla ilgilenenlerin ise ana binanın dışında farklı bir binayı ahır olarak kullandığı görülmüştür. Ahırın içinde yapraklık ve besleme olmak üzere 2 ayrı bölüm bulunur. Ahırın binanın altında bulunmasının, dolayısıyla yaşam katlarının topraktan koparılmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri, insanların yerden yüksekte tutularak Karadeniz bölgesinde sıklıkla yaşanan sel baskınlarından korunmasıdır. Bir diğeri ise ısı yalıtımı ile ilgilidir. Yaşam katları topraktan koparılarak zeminin soğukluğunun direkt olarak mekana etkimesi engellenmiş olur. Ayrıca ahır bölümünde bulunan hayvanların vücut ısı da mekanların ısıtılmasına yardımcı olarak kullanılır.

Şekil 3.12. Büyükdere Vadisi evlerinden bir serender (nayla) örneği

Bir diğer önemli yapı birim serender (nayla) adlı birimdir. Burası ürünlerin saklandığı yer olduğundan nemden ve hayvan tahribatından korunma amacıyla yerden kopuk şekilde inşa edilir. Dört köşede bulunan ahşap ayaklar üzerinde yükselen yapı çardak ve ambar bölümlerinden oluşur. Ayakların döşeme ile birleştiği noktalarda tekerlek şeklinde silindir parçalar kullanılır. Bu parçaların kullanılma nedeni, ayaklardan tırmanan doğa yaratıklarının ürünlerin olduğu bölümlere çıkmasının önüne geçmektir. Döşeme ve tavan havalandırmayı kolaylaştırma amacıyla ızgara biçiminde yapılmıştır. Çardağa çıkış merdiveni, yerden ilişğin kesilmesi amacıyla açılır kapanır biçimdedir. Hemen hemen tüm evlerde bulunan ve bütünün bir parçası olarak görülen serenderler, bölgenin mimari yaratıcılık alanındaki en önemli gösterimlerinden biridir (Batur, 2005).

3.3.3 Malzeme Seçimi ve Yapım Yöntemi

Karadeniz evlerinde temel yapı malzemesi bölgede bolca bulunan ağaçlardan elde edilen ahşap malzemedir. Özellikle son derece dayanıklı bir ağaç türü olan kestane ve sarıçam tercih edilir. Ahşabın diğer malzemelere oranla kullanıcılar tarafından daha çok tercih edilmesinin en önemli nedeni, nem oranının çok yüksek olduğu Karadeniz bölgesinde bu malzemenin başarılı bir yalıtım sağlaması ve sağlıklı ve konforlu bir ortam sağlamasıdır. Kullanılan ahşap üzerinde herhangi bir boyama ya da cilalama işlemi uygulanmamış, ahşap doğal haliyle bırakılmıştır, ancak zaman içerisinde ahşabı dış etkilere karşı koruma amacıyla üzerine bir tür karışım sürülmüştür. Dikdörtgen planlı yapının taşıyıcı kolonları kare kesitli dikmelerden seçilir ve belirli aralıklarla yerleştirilir. Duvarların oluşturulması amacıyla dikmelerin arasına 20-25 cm genişliğinde plakalar içten ve dıştan yerleştirilir, gerekli yerlerde pencere ve kapı boşlukları bırakılır ve birbirine geçme yöntemiyle oturtulur.

Şekil 3.13. Büyükdere Vadisi evleri tavan taşıyıcı sistem detayı

Çivi ya da vida kullanımı mümkün olduğu kadar düşük seviyede tutulmuş, ahşap plakalar birbirine kilitlenerek sabitlenmiştir. Böylelikle yapının esnekliği de sağlanmış olur ve deprem, sel gibi doğal sarsıntılara karşı yapı dayanıklı hale getirilir. Döşemelerin oluşturulması için gene ahşap taşıyıcılardan bir karkas oluşturulur ve bunlar kesişim noktalarında birbirine kenetlenerek sabitlenir. Taşıyıcıların araları ise ahşap plakalarla döşenerek kapatılır ve sabitlenir. Pencere ahşaplarında yapının

geri kalanından farklı bir ağaç kullanıldığı görülebilir. Pencereleler, genellikle üst kısımları sabit, alt kısımları düşeyde hareket eden giyotin şeklindedir. Kapılar ise mekan içerisine doğru açılan, yaklaşık 10 cm pervazı bulunan düz kanatlı kapıdır. Yapının çatısı kırma çatı şeklindedir ve orijinal Karadeniz evlerinde alaturka kiremit ile kaplıdır. Günümüzdeki duruma bakıldığında ise tahrip olmuş alaturka kiremitlerin kaldırılıp bunun yerine oluklu metal levhaların konulduğu görülebilir. Yer yer çatıda su yalıtımının sağlanması amacıyla farklı izolasyon malzemeleri de kullanılır. Zemin katla üst katı, üst katla da çatı katını bağlayan merdiven de aynı ahşap malzemeden imal edilir.

Şekil 3.14. Büyükdere Vadisi evleri taşıyıcı sistemi

Genellikle tek kollu, zaman zaman da L şeklinde merdivenler kullanılır. Yapının genelinden farklı olarak, zemine oturduğu kısımlarında, ahır bölümünde ve ocak (ateşlik) bölümünde yapı malzemesi taştır. Ahşap karkas, bu yığma taş strüktürün üzerinde yükselir. Ateşlik bölümünde taş kullanılmasının nedeni ise ısı yalıtımıdır. İçeride yanan ocağın ateşinin ve dumanının sağlıklı bir şekilde dışarıya atılması amacıyla bu duvar ve baca taştan inşa edilir.

3.3.4 Kullanıcı Görüşleri

Büyükdere vadisi köylerinde yaşayan ev sahiplerinin neredeyse tamamı yörede birkaç kuşaktır yaşamakta olan ailelerden oluşmakta. Yapıların ortalama yaşı dikkate alındığında bu yapıların gelen kişiler tarafından kendileri için inşa ettirildiği anlaşılabilir. Yapıldığı tarihlerde tek bir aile için ve tek ev olarak tasarlanan bu yapılar, zaman içerisinde nüfusun çoğalması ve ailelerin bölünerek genişlemesi ile bünyesinde birden çok aileyi barındırmaya başlamıştır. Yapıların bazılarının tadilatla ikiz eve, bazılarının ise 4 ayrı haneye dönüştürülmesinin nedeni de budur. Vadinin yüksek eğimli yamaçlarında bulunmasından dolayı yeni yapı inşa edilecek uygun arazi de bulunmadığından, tek ev, örneğin aynı anne-babanın çocuklarından oluşan farklı ailelerin kullanımına yönelik olarak birbirinden bağımsız evlere bölünmüştür.

Şekil 3.15. Büyükdere Vadisinden günümüzde depo olarak kullanılan bir ev

Kullanıcıların büyük bölümü ahşap evlerde yaşamaktan memnun olmakla ve ahşabı betonarmeye tercih etmekle birlikte, bazı şartlardan dolayı ahşap evini betonarmeye dönüştürmeyi düşünmektedir. Ahşabın, bölgedeki yüksek nem oranı göz önüne alındığında en uygun malzeme olduğu kabul edilirken; sert ve soğuk geçen kış aylarında ısınma problemi ve de özellikle yangın riski malzemenin kullanıcılar tarafından tercih edilmesini zorlaştıran faktörler olmuştur. Ayrıca bölgede deprem

riski Türkiye ortalamasının altında olmakla birlikte, buna karşı en iyi dayanımı ahşap karkas sistemin göstermekte olduğu da bölge halkı tarafından öğrenilmiş bir gerçektir.

Şekil 3.16. Büyükdere Vadisi evleri arka cephesine örnek

Ortalama yaşı 70–80 olan evlerin günümüzdeki durumu oldukça bakımsız ve onarıma muhtaç olsa da, ev sahipleri gerek maddi olanaksızlıklar, gerekse onarım konusunda kendilerini yönlendirecek bir merci, uygulamayı yapacak usta ve malzeme bulunmasının zorluğundan dolayı yapıları olduğu gibi kullanmaktadırlar. Maddi durumu elverenler ise yaşam konforunu artırma amaçlı değişiklikleri, dışarıdan yardım almadan kendi kendilerine gerçekleştirmişlerdir. Bu değişiklikler genellikle yapı içinde yeni bölmeler açılması, yapıya bitişik birimler eklenmesi, ya da mevcut yapı birimlerinin genişletilmesi şeklinde görülür. Örneğin; ilk zamanlarda yapının dışında ayrı bir birim olarak inşa edilen ve kullanılan tuvaletler, şimdi birçok evde gerek yapıya bitişik yeni bir oda inşa edilerek, gerekse mevcut odalardan biri dönüştürme yöntemiyle birçok evde yapının bünyesinde bir birim haline getirilmiştir. Bu tip inşaat işleri ahşap sistemlerle değil, beton ve tuğla kullanılarak yapılmaktadır. Parahol (Yenice) köyünde, tuvaletlerin yapı içerisine alınmasının, yerel otorite tarafından, uygulanması ev sahiplerine zorunlu kılınan bir işlem olduğu görülmüştür.

Yapı içerisinde yapılan yenilemelerde ve yeni inşa edilen yapılarda ahşap kullanımının düşük seviyede olmasının bir diğer önemli nedeni de bölgedeki

ormanların tahrip edilmesinin önlenmesi amacıyla ağaçların kesilmesinin yasaklanmış olmasıdır. Yapı malzemesi olarak kullanılan ahşapı ücret ödeyerek satın alma imkanı olmayan köy halkı, çevre ormanlardan da yararlanma olanağı ortadan kalkınca bu malzemeyi tercih etmemeye başlamış, çevresindeki ağaçların sadece kurumuş olanlarını kışlık yakacak olarak kullanma amacıyla kesmeye devam edebilmiştir. Gelecekte ahşap sistem kullanarak inşaat yapmak isteyen kullanıcılar, malzeme konusunda yerel otoriteden destek istemektedirler.

Şekil 3.17. Büyükdere Vadisinden yeni inşa edilmiş bir ahşap evin birleşim detayı

9 ve 10 no.lu hanelerin sahibi Sadık Şeker, yıllarca yaşadığı ahşap evini terk ederek 1998 yılında 2 katlı bir betonarme binaya geçmiş, ancak sonrasında 2007 yılında yeni inşa ettirdiği ahşap karkas sistemli evinde yaşamaya devam etmektedir. Burada ahşap malzeme yapım tekniği ve uygulama detaylarında geçmişten gelen yöntemler devam ettirilmiş, evin plan şemasında ise farklı, genellikle şehir konutlarında görülen koridorlu sistem uygulanmıştır. Ev sahibi, bu tarz bir uygulamaya gitmesinin nedenini, konut içerisinde ihtiyaçlarının değişmesine rağmen ahşap malzemeye olan alışkanlığı ve bu malzemenin betonarmeye oranla çok daha sağlıklı olduğu yönündeki inancı şeklinde açıklamıştır. Söz konusu ev, çevre halkı ve komşular tarafından örnek alınacak bir uygulama olarak beğeni ile karşılanmaktadır. Bu konut, çevre halkının ahşap konutlarla ilgili günümüzdeki düşüncesini yansıtmaya açısından çok önemlidir. Ev sahiplerinin genel eğilimi, yeterli ekonomik olanakların sağlandığı durumda evlerini yeniden ahşap olarak inşa etmek yönündedir. İnsanların ahşap malzemeye olan ilgisi ve güveni halen devam etmektedir. Plan şemasının eski ahşap evlere göre farklılık göstermesi ise geçmişe göre değişen hayat şartları ve insan ihtiyaçları olarak yorumlanabilir.

Şekil 3.18. Büyükdere Vadisinde yeni inşa edilmiş bir evin koridorundan bir görünüş

12 no.lu evde ise farklı bir uygulama görülmektedir. 1989 yılında evin bir bölümü içinde oturulamayacak kadar tahrip olduğundan, sahipleri tarafından yıkılmış ve yerine betonarme sistemle, ancak eski plan şemasına uygun bir şekilde yeniden inşa edilmiştir. Aile de, evin bu bölümü daha yeni ve bakımlı olduğundan dolayı zamanının büyük bölümünü burada geçirmektedir. Ev sahibi, betonarme sistemi tercih etmesinin nedenini; malzeme ve ustanın daha kolay bulunması, ayrıca inşaatın da daha kısa sürede ve daha sağlam olarak tamamlanması olarak açıklamıştır.

Şekil 3.19. Büyükdere Vadisi 12 no.lu evin cephesi

13 no.lu evin, bölgede kurulan taş ocağına yakın ve oldukça eğimli bir arazide yer aldığından buradaki çalışmalardan etkilendiği öne sürülmektedir. Taş ocağı bölgeye kurulduğu zamandan beri ev içinde de şiddetle hissedilen sarsıntılardan dolayı evin zemininde bir miktar kayma gerçekleşmiştir ve sarsıntılar aynı şekilde devam etmektedir. Dolayısıyla ev sahibi, evin ciddi bir yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğundan endişe etmekte ve her ne kadar ahşap yapılar konusunda olumlu bir yaklaşım sergilese de buradan taşınarak daha güvenli bir yerde yaşamayı düşünmektedir. Kendisinin ifadesine göre, taş ocağı işletmesinden konuyla ilgili uzmanlar evde bir takım incelemeler yapmış olmasına rağmen konuyla ilgili somut

bir girişimde bulunulmamıştır. Burada ev sahibi, yerel otoritenin konuya karşı kayıtsız kalmasından yakınmaktadır.

Şekil 3.20. Büyükdere Vadisi 13 no.lu evin konumu

3.3.5 Alan Çalışmasında İncelenen Yapıların Listesi

3.3.5.1 1 No'lu Ev

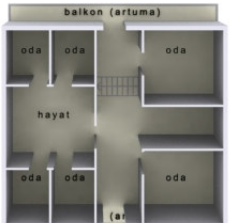

Yeşiltepe (Toleniç) Köyü'ne bağlı olan bu yapının sahibi Cabir Balıkçı'dır. Evde yaşayan kişi sayısı kış aylarında 6 iken yaz aylarında gelenlerle birlikte artar ve 12-13'e kadar çıkar.

Tek ev olarak şekillenen bu evin taşıyıcı sistemi ahşaptır. Yapı, 2 normal kat ile birlikte aşağıda 1 ahır ve çatıda 1 dereni katından oluşur. Toplam oda sayısı 14'tür. Yapının yaşının yaklaşık olarak 80 civarında olduğu ifade edilmektedir.

Uzun yıllardan beri bu evde yaşamakta olan ev halkı, yapının şu anki halinden memnundur. Zaten bakımlı durumda olan yapının ufak tefek onarımlar dışında ciddi bir problemi olmadığından ev sahipleri önümüzdeki yıllarda burada yaşantılarına devam etmeyi öngörmektedirler.

Şekil 3.21. 1 no.lu ev

NUMARASI	1
YERİ	YEŞİLTEPE (TOLENİÇ)
SAHİBİ	CABİR BALIKÇI
PLAN	FOTOĞRAF
<p>no:1</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p>	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	6 KİŞİ
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHİR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	14
YAŞI	80
AÇIKLAMA	Bakımlı bir ev. Aile ahşap evde yaşamayı sürdürmek istiyor.

Tablo 3.1. 1 no.lu ev

3.3.5.2 2 No'lu Ev

2 numaralı konut da Yeşiltepe (Toleniç) Köyü'ne bağlıdır. Bu yapının sahipleri ise İsa ve Musa Balıkçı kardeşlerdir. Ev, bir tarafında 4 kişi, diğer tarafında 5 kişi olmak üzere toplam 9 kişiyi barındırmaktadır.

Orijinalinde tek ev olarak inşa edilen yapı, zaman içerisinde ihtiyaçtan dolayı ikiye bölünmüş ve ikiz ev haline getirilmiştir. 2 normal katla birlikte 1 ahır ve 1 dereni katından oluşur. Toplam oda sayısı her iki tarafta 8'erden 16 odadır. Yapının yaklaşık 50 yıllık olduğu söylenir.

Evin mevcut durumu gayet bakımlıdır. Bunda ev sahiplerinden İsa Balıkçı'nın ahşap ustası olmasının da rolü büyüktür. Hane halkı şu anda burada yaşamaktan memnundur ve ısınmayla ilgili küçük rahatsızlıklarının da giderilmesi durumunda gelecekte burada yaşamaya devam etmek istemektedir.

Şekil 3.22. 2 no.lu ev

NUMARASI	2
YERİ	YEŞİLTEPE (TOLENİÇ)
SAHİBİ	İSA BALIKÇI - MUSA BALIKÇI
PLAN	FOTOĞRAF
<p>no:2</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p>	
TÜRÜ	İKİZ EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	4 KİŞİ - 5 KİŞİ
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	(7+1) - (7+1) TOPLAM 16
YAŞI	50
AÇIKLAMA	Ev sahiplerinden İsa BALIKÇI ahşap ustası olduğundan ev bakımlı. Aile ahşap evde yaşamaktan memnun.

Tablo 3.2. 2 no.lu ev

3.3.5.3 3 No'lu Ev

3 no'lu ev, Büyükdere Vadisi Yenice (Parahol) köyünde yer almaktadır. İbrahim Yıldız'a ait olan evde 4 kişilik bir aile sürekli olarak yaşamaktadır. Yaz aylarında ise hane nüfusu artar.

Ahşap taşıyıcı sisteme sahip olan yapı tek ev şeklinde inşa edilmiştir. 2 normal kat, bir ahır ve bir dereni olmak üzere toplam 4 kattan oluşur. Yapının tüm katlarda toplam 15 adet odası bulunur. Yapının yaklaşık 40 yıllık olduğu tahmin edilmektedir.

Ev sahibi Mustafa Yıldız, evin bakımsız durumda olduğunun farkında olmakla birlikte, ekonomik olanaksızlıklardan dolayı gerekli onarım ve bakımı yapamadığını belirtmektedir. Ancak buna rağmen aile bu ahşap yapıda yaşamaktan memnun durumdadır. Konuyla ilgili tek çekince sobayla ısıtılmakta olan ahşap yapının yangın tehlikesi içerisinde olmasıdır.

Şekil 3.23. 3 no.lu ev

NUMARASI	3
YERİ	YENİCE (PARAHOL)
SAHİBİ	İBRAHİM YILDIZ
PLAN	FOTOĞRAF
<p>no:3</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p>	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	4 KİŞİ
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHİR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	14 + 1 TOPLAM 15
YAŞI	40
AÇIKLAMA	Ekonomik yetersizlikten evin biraz onarıma ihtiyacı var. Aile ahşap evden memnun. Fakat ısınma soba ile sağlandığından yangın korkusu aileyi tedirgin ediyor.

Tablo 3.3. 3 no.lu ev

3.3.5.4 4 No'lu Ev

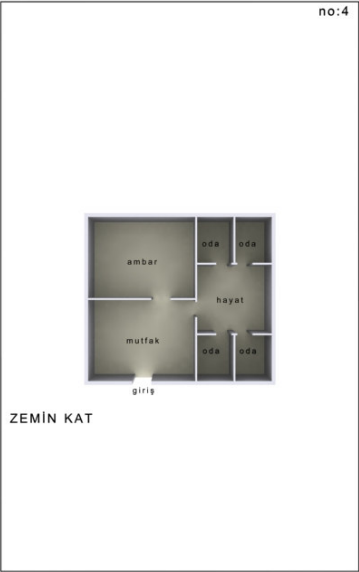

4 no'lu ev de Yenice (Parahol) köyünde yer almaktadır. Evin sahibi Yusuf Yıldız olup, normal zamanda boş duran evde yaz sezonunda 5-6 kişi yaşamaktadır.

Yapı, 1 normal kat, 1 ahır ve 1 dereni katıyla birlikte 3 kattan oluşur. Toplam 7 adet odası vardır. Ahşap taşıyıcı sisteme sahip olan evin yaşının yaklaşık 150 olduğu tahmin edilmektedir.

Evde sadece yazları insan yaşadığından dolayı yapı oldukça bakımsız durumda olsa da, sahipleri yapıda herhangi bir değişiklik ya da onarım yapmayı düşünmemekte, bu haliyle önümüzdeki yıllarda da burada yaşamaya devam etmek istemektedir.

Şekil 3.24. 4 no.lu ev

NUMARASI	4
YERİ	YENİCE (PARAHOL)
SAHİBİ	YUSUF YILDIZ
PLAN	
FOTOĞRAF	
 <p>no:4</p> <p>ZEMİN KAT</p>	 <p>13/01/2007 10:13</p>
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	5 KİŞİ
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	7
YAŞI	150
AÇIKLAMA	Ev sezonluk yaşandığı için oldukça bakımsız. Sezonluk da yaşansa ev sahipleri ahşap evde yaşamaya devam etmek istiyor.

Tablo 3.4. 4 no.lu ev

3.3.5.5 5 No'lu Ev

5 no'lu ev Yenice (Parahol) köyünde bulunmaktadır ve sezonluk olarak kullanılmakta olan evlerden biridir. Ev sahibi Mustafa Yıldız ve akrabaları yaz sezonunda 4 aile olarak yapıyı kullanmaktadır.

2 normal kat, 1 ahır katı ve 1 dereni katından oluşan ahşap taşıyıcı sistemli yapı, orijinalinde tek ev olarak inşa edilmiş olup, şu anda 4 eşit parçaya bölünmüş ve 4 ailenin ayrı ayrı yaşamasına olanak verecek hale getirilmiştir. Toplam 18 adet odası vardır. Yaklaşık olarak 100 yaşında olduğu söylenmektedir.

Sezonluk olarak yaşanmakta olan birçok ev gibi bu ev de bakıma muhtaç durumdadır, ancak yaşayan aileler, zaman içerisinde çeşitli tadilatlar ve onarımlar yaparak evi kullanılabilir halde tutmaya çalışmaktadırlar. Aileler, ahşap yapıda yaşamaktan memnundurlar.

Şekil 3.25. 5 no.lu ev

NUMARASI	5
YERİ	YENİCE (PARAHOL)
SAHİBİ	MUSTAFA YILDIZ
PLAN	FOTOĞRAF
<p style="text-align: right;">no:5</p> <p style="text-align: center;">ZEMİN KAT</p> <p style="text-align: center;">ÜST KAT</p>	
TÜRÜ	İKİZ EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	4 AİLE
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	(8 +2) - 8 TOPLAM 18
YAŞI	100
AÇIKLAMA	Sezonluk yaşıyor. Sezonluk yaşanan bir çok ev gibi bu evin de bakıma ihtiyacı var. Evde yaşayan aileler ahşap evden memnunlar.

Tablo 3.5. 5 no.lu ev

3.3.5.6 6 No'lu Ev

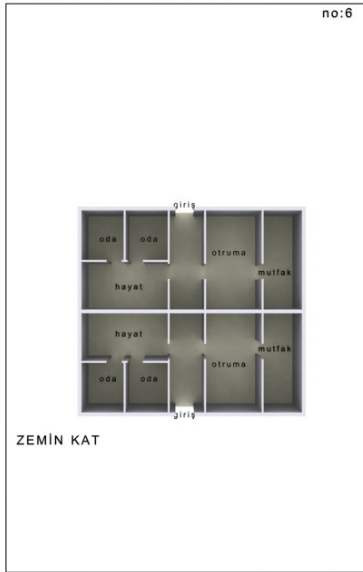

Yenice (Parahol) köyünde yer alan 6 no'lu evin sahibi Mehmet Tavus'tur. Evin bir bölümünde normal zamanda 2 kişi, diğer bölümünde ise sadece yaz sezonunda olmak üzere Mehmet Tavus'un çocukları olan 4 kişilik aile yaşamaktadır.

Zaman içerisinde tek evden ikiz eve dönüştürülmüş olan bu yapıda 1 normal kat, 1 ahır katı ve 1 dereni katı bulunmaktadır. Toplam 10 adet odası bulunur. Yapının taşıyıcı sistemi ahşap, yaşı ise söylenene göre yaklaşık 130'dur.

Evin durumu emsallerine göre düşünüldüğünde oldukça iyi ve bakımlıdır. Aile ise bu evde yaşamaktan memnundur ve önümüzdeki yıllarda evi değiştirmeyi düşünmemektedir.

Şekil 3.26. 6 no.lu ev

NUMARASI	6
YERİ	YENİCE (PARAHOL)
SAHİBİ	MEHMET TAVUS
PLAN	FOTOĞRAF
	
TÜRÜ	İKİZ EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	2 KİŞİ ÇOCUKLARI
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	5 + 5 TOPLAM 10
YAŞI	130
AÇIKLAMA	Ev oldukça bakımlı ve aile ahşap evde yaşamını sürdürmek istiyor.

Tablo 3.6. 6 no.lu ev

3.3.5.7 7 No'lu Ev

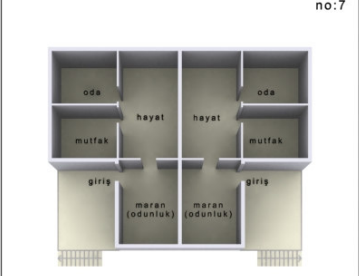
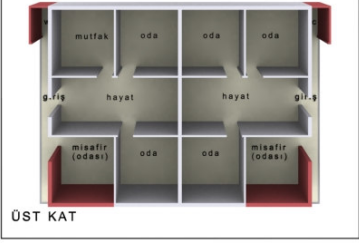

7 no'lu ev de Yenice (Parahol) köyünde yer almaktadır. Evin asıl sahibi Mahmut Yıldız olmakla birlikte 4 bağımsız parçaya bölünmüş olan yapıda 4 farklı aile sürekli olarak ikamet etmektedir.

Taşıyıcı sistemi ahşap olan yapı, zaman içerisinde tek evden ikiz eve, sonrasında da ailelerin bölünmesi ve çoğalmasıyla 4'e bölünmüştür. Toplam 20 odası bulunan ev, 2 normal kat, 1 ahır ve 1 dereni olmak üzere 4 kattan oluşmaktadır. Evin yaşının ise 150'ye yakın olduğu ifade edilmektedir.

Ev 4'e bölünmüş ve her bir biriminde devamlı olarak yaşanmakta olsa da, yapının ciddi anlamda onarıma ihtiyacı vardır. Evde yaşayan aileler de durumun bilincinde olup, gerekli onarım ve bakımları yaparak burada yaşamlarını sürdürmek istemektedirler.

Şekil 3.27. 7 no.lu ev

NUMARASI	7
YERİ	YENİCE (PARAHOL)
SAHİBİ	MAHMUT YILDIZ
PLAN	FOTOĞRAF
<p>no:7</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p>	 <p>13/01/2007 10:57</p>
TÜRÜ	İKİZ EV ; ALT ÜST FARKLI KULLANICI
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	4 AİLE
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	4 + 4 + (4+2) + (4+2) TOPLAM 20
YAŞI	150
AÇIKLAMA	4 farklı ailenin yaşadığı nadir evlerden birisi. Her ne kadar daimi yaşansa da evin ciddi onarımlara ihtiyacı var. Ev sahibi aileler onarım yaparak ahşap evde yaşamlarını sürdürmek istiyorlar.

Tablo 3.7. 7 no.lu ev

3.3.5.8 8 No'lu Ev

8 no'lu ev, Uzundere (Ceak) köyünde yer almaktadır. Cevdet Kalyoncu'ya ait olan evde kişi, eşinin vefatı ve çocuklarının başka şehirlere göçü nedeniyle tek başına yaşamını sürdürmektedir.

Tek ev olarak inşa edilmiş olan yapı bu özelliğini korumaktadır. Taşıyıcı sistemi ahşaptır. 1 normal kat, 1 ahır ve 1 dereniden oluşur. Toplam 8 adet odası vardır. Yapının yaşının yaklaşık 60 olduğu söylenmektedir.

Ev, tam olarak bakımlı ve sağlıklı durumda olmasa da yaşanabilir durumdadır. Ev sahibi, burada tek başına yaşamakta olduğundan evin kendisine büyük geldiğini ve evin büyük bölümünü hiç kullanmadığını ifade etmekle birlikte başka bir yere gitmeyi düşünmemekte ve yaşamını burada sürdürmeyi planlamaktadır.

Şekil 3.28. 8 no.lu ev

NUMARASI	8
YERİ	UZUNDERE (CEAK)
SAHİBİ	CEVDET KALYONCU
PLAN	
FOTOĞRAF	
	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	1 KİŞİ
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	7 + 1 TOPLAM
YAŞI	60
AÇIKLAMA	Ev oldukça bakımlı. Evin sahibi yalnız yaşadığından evin kendisi için büyük olduğunu belirtiyor. Bu şekilde yaşamayı sürdürmek istiyor.

Tablo 3.8. 8 no.lu ev

3.3.5.9 9 No'lu Ev

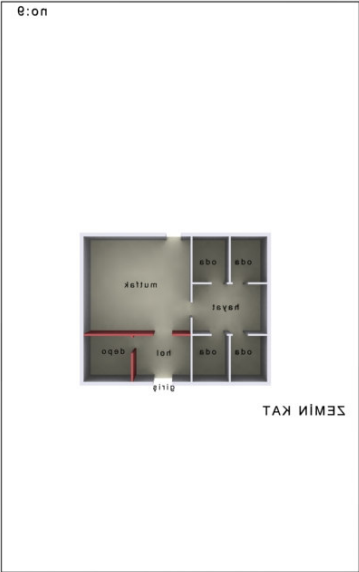

8 no'lu ev, Melekom (Madenli) köyünde yer almaktadır ve sahibi Sadık Şeker'dir. Ev sahibi kendine yeni ev yaptırıp oraya taşındığından boş durumdadır ve son derece bakımsızdır.

Ahşap taşıyıcı sistemli bu tek ev, 1 normal kat, bir ahır katı ve bir dereniden meydana gelir. Toplam 8 adet odası bulunur. Yapının yaşının yaklaşık 60 olduğu ifade edilmiştir.

Yaşayan kimsenin bulunmamasından dolayı yapı son derece bakımsız durumdadır ve yakın gelecekte yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Şu anda bu yapı sahiplerinin eski eşyalarını koruduğu bir depo vazifesi görür.

Şekil 3.29. 9 no.lu ev

NUMARASI	9
YERİ	MELEKOM (MADENLİ)
SAHİBİ	SADIK ŞEKER
PLAN	
FOTOĞRAF	
	
	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	BOŞ
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	6 + 2 TOPLAM 8
YAŞI	60
AÇIKLAMA	Ev sahibi yeni eve taşındığından ev boş. Bu nedenle de son derece bakımsız. Kullanıcı sadece ahır ve dereni kısmını zaman zaman kullanıyor.

Tablo 3.9. 9 no.lu ev

3.3.5.10 10 No'lu Ev

10 no'lu ev de Melekom (Madenli) Köyünde yer alır ve 9 no'lu evin sahibi Sadık Şeker'in şu anda oturmakta olduğu yeni evidir. Evde yaz ve kış sürekli olarak 6 kişi kalmaktadır.

Yapı betonarme üzerine ahşap taşıyıcı sisteme sahiptir ve 1 normal kat, bir depo ve bir çatı arasından oluşur. Günümüzde ender bulunabilen ahşap ustalarından biri tarafından tek ev mantığıyla yapılmış olan evin yapım tekniği doğu Karadeniz yöresel mimarisini yansıtsa da plan şeması tamamen farklı işler. Yeni yapılmış olan yapıda toplam 7 adet oda bulunur.

Evin sahibi Sadık Şeker, ahşap yapıda yaşamaktan memnun olduğundan yeni yaptırdığı evin de ahşap olmasını tercih etmiş, plan şemasının ise günümüz şartlarında uygun standartlarda olmasını istediğinden Karadeniz evlerinden farklı bir plan oluşturmuştur. Daha önce yaşamakta olduğu 9 no'lu ev ailenin ihtiyaçlarını karşılayamadığından, onu onararak kullanmak yerine yeni bir yapı inşa edilmesi daha uygun bulunmuştur.

Şekil 3.30. 10 no.lu ev

NUMARASI	10
YERİ	MELEKOM (MADENLİ)
SAHİBİ	SADIK ŞEKER
PLAN	
FOTOĞRAF	
	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	6 KİŞİ
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + DEPO + ÇATI
ODA SAYISI	7
YAŞI	0
AÇIKLAMA	Artık nadir bulunan ahşap ustalarından biri tarafından inşa edilmiş ev, bir aydır kullanılmaya başlanmıştır. Malzeme ve yapım tekniğinde geleneksel uygulamalar görülürken, plan şemasının farklı olduğu dikkat çeker.

Tablo 3.10. 10 no.lu ev

3.3.5.11 11 No'lu Ev

11 no'lu ev, Apiyon Köyünde yer alır ve Yusuf Gemici'ye aittir. Evde sadece yaz sezonlarında gelip gitmekte olan 4 kişilik bir aile yaşamaktadır.

Ahşap taşıyıcı sistemli tek ev olarak inşa edilmiş olan yapıda 2 normal kat, 1 ahır ve bir dereni bulunmaktadır. Toplam 13 adet odası bulunur ve yapının yaşının yaklaşık olarak 90 olduğu söylenir.

Evde yaşayan aile sezonluk olarak gelip gittiğinden ev bakımsız durumdadır, ancak aile betonarme evde yaşamaya sıcak bakmadığından gerekli zamanlarda yapılacak k c k onarımlarla bu şekilde yaşamaya devam etmeyi tercih etmektedir.

şekil 3.31. 11 no.lu ev

NUMARASI	11
YERİ	APIYON
SAHİBİ	YUSUF GEMİCİ
PLAN	FOTOĞRAF
<p>no:11</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p>	<p>14/01/2007 12:24</p>
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	4 KİŞİ
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHİR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	(6+1) (5+1) TOPLAM 13
YAŞI	90
AÇIKLAMA	Sezonluk yaşanan bu ev de diğer sezonluk yaşanan evler gibi bakımsız kalmıştır.Ev sahipleri betonarme eve oldukça karşı olduklarından kısmi onarımlarla ahşap evde yaşamaya devam etmek istemektedirler.

Tablo 3.11. 11 no.lu ev

3.3.5.12 12 No'lu Ev

12 no'lu ev de Apiyon Köyünde yer almaktadır. Evin sahibi Hüseyin Gemici 6 kişilik ailesiyle birlikte burada yaz kış kalmaktadır.

Ahşap taşıyıcı sistemli tek ev olarak inşa edilen yapının bir kısmı, 18 yıl önce çöktükten sonra betonarme sistemle yeniden inşa edilmiştir. 1 normal kat, ahır ve dereniden oluşan evde toplam 7 adet oda bulunur. Evin yaşının yaklaşık 55 olduğu söylenmektedir.

Yapının bir kısmı yıkılıp farklı bir sistemde yapıldıktan sonra kalan ahşap kısmında yaşamak aileyi tedirgin etmektedir. Ahşap yapıda yaşamamanın ve bakımının zor olduğu düşünüldüğünden ev sahibi ekonomik zorlukları aşabildiği takdirde yapıyı yeniden betonarme olarak yapmayı düşünmektedir. Ancak şu anda öyle bir imkan olmadığından aile bu bakımsız haliyle evde yaşamaya mecburen devam etmektedir.

Şekil 3.32. 12 no.lu ev

NUMARASI	12
YERİ	APIYON
SAHİBİ	HÜSEYİN GEMİCİ
PLAN	FOTOĞRAF
	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	6 KİŞİ
KAT SAYISI	1 NORMAL KAT + AHIR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	5 + 2 TOPLAM 7
YAŞI	55
AÇIKLAMA	Ekonomik etkenlerden dolayı ev bakımsız. Bakımsızlıktan evin bir kısmı 18 yıl önce yıkılmış,yıkılan kısım betonarme olarak inşa edilmiştir.Bakım zorluğu gerekçesinden evin betonarmeye dönüşmesi istenmektedir.

Tablo 3.12. 12 no.lu ev

3.3.5.13 13 No'lu Ev

Apiyon köyünde bulunan 13 no'lu evin sahibi Habip Gemicioğlu'dur. Evde 2 kişi sürekli, 6 kişi ise sezonluk olmak üzere toplam 8 kişi yaşar.

Ahşap taşıyıcı sistemli tek evde 2 normal kat, 1 ahır ve 1 dereni bulunmaktadır. Toplam oda sayısı 12'dir. Evin yaşının yaklaşık 50 olduğu ifade edilmektedir.

Ekonomik olanaksızlıklardan dolayı ev bakıma muhtaç durumdadır. Ayrıca evin yakınlarında bulunan taş ocaklarında yapılan çalışmalardan dolayı evin zemininde toprak kayması tehlikesi bulunmaktadır ve sarsıntılardan dolayı ev de hasar görmüştür. Ev halkı, ekonomik nedenlerden ve daha güvenli bulduklarından yeni bir ev yaptırmak ve bunun betonarme sistemli olmasını istemektedirler.

şekil 3.33. 13 no.lu ev

NUMARASI	13
YERİ	APIYON
SAHİBİ	HABİP GEMİCİOĞLU
PLAN	
FOTOĞRAF	
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>no:13</p> <p>ZEMİN KAT</p> <p>ÜST KAT</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>14/01/2007 13:21</p> </div> </div>	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	2 KİŞİ + ÇOCUKLARI
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHİR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	(5+1) + 6 TOPLAM 12
YAŞI	50
AÇIKLAMA	Ekonomik etkenlerden bakımsız kalan ve yakındaki taş ocaklarındaki çalışmalardan kaynaklanan sarsıntılardan ciddi hasar görmüş evin oldukça onarıma ihtiyacı var. Ev halkı yine ekonomik gerekçelerden dolayı yeni yapılacak olan evin betonarme olmasından yana.

Tablo 3.13. 13 no.lu ev

3.3.5.14 14 No'lu Ev

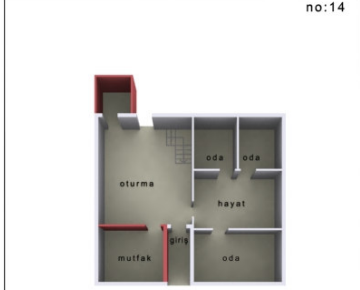

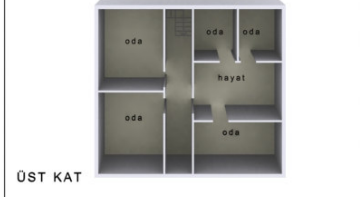
14 no'lu ev de Apiyon köyünde yer almaktadır. Evin sahibi Davut Gemicioğlu'dur. Evda sezonluk olarak kalan 2 kişi vardır.

Ahşap taşıyıcı sistemi olan bu tek evde de 2 normal kat, 1 ahır ve bir dereni bulunmaktadır. Her iki katta toplam 13 adet oda bulunmaktadır. Evin yaşının yaklaşık olarak 40 olduğu söylenir.

Sezonluk olarak yaşanan diğer evler gibi bu da bakımsız durumdadır. Ancak ev sahipleri ekonomik olanakları sağladıkları zaman gerekli onarımları yaparak ahşap sistemi koruyarak evde bu şekilde yaşamaya devam etmek istemektedirler.

Şekil 3.34. 14 no.lu ev

NUMARASI	14
YERİ	APIYON
SAHİBİ	DAVUT GEMİCİOĞLU
PLAN	
FOTOĞRAF	
 <p>no:14</p> <p>ZEMİN KAT</p>	 <p>14/01/2007 13:22</p>
 <p>ÜST KAT</p>	
TÜRÜ	TEK EV
TAŞIYICI SİSTEM	AHŞAP
YAŞAYAN SAYISI	2 KİŞİ
KAT SAYISI	2 NORMAL KAT + AHİR + ÇATI ARASI (DERENİ)
ODA SAYISI	(5+2) + 6 TOPLAM 13
YAŞI	40
AÇIKLAMA	Sezonluk olarak yaşanan bu ev de bakımsız. Ancak ev sahibi eve bakım yapmak ve yine ahşap sistemi korumak istiyor.

Tablo 3.14. 14 no.lu ev

4.SONUÇ

Büyükdere Vadisinde yapılan alan çalışmasına göre, bölgenin yöresel mimarisinin geçmişteki yoğun kullanımını kaybetmiş olmakla birlikte halen yaşatılmakta olduğu ortaya çıkar. Bölge halkının büyük bölümü, mevcut ahşap yapılarda yaşamaktan memnundur ve gelecekte de bu tarz yapılarda yaşamayı düşünmektedir. Çoğunluğu maddi olanaksızlıklardan dolayı evlerinde yeterli tadilat ve onarımı yapamamakla birlikte imkanları olduğu takdirde amaçlarının yeni betonarme sistem yapılar inşa etmek yerine mevcut sistemdeki yapıları sürdürmek olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin yeni inşa edilmiş olan 10 no.lu yapı, günümüz kentlerinde görülen plan özelliklerini taşısa da yapım yöntemi ve malzeme açısından yöresel mimarinin sürekliliğine hizmet etmiştir. Burada yapının sahibi, günümüz ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra uzun yıllardır kullanmakta olduğu ahşap malzemeyi tercih ederek geçmişten gelen alışkanlıklarını yaşatmayı düşünmüştür.

Doğu Karadeniz Bölgesi, özellikle de Rize ili ve çevresi, doğası ve kültürü ile Türkiye'nin ve dünyanın en kendine has bölgelerinden biridir. Yeşilin her tonunun bulunduğu ormanlarıyla, Karadeniz'in de bütün güzelliklerini sergilediği sahil şeridiyle, yaylalarıyla, dağlarıyla, çay tarlalarıyla doğanın eşi bulunmaz örneklerine sahip olmasının yanı sıra insanı ve kültürüyle de dikkat çeker. Yöresel el sanatları, müziği, yemekleri, dili; Rize'nin eşsiz kültürünü oluşturur. Kültürün en önemli parçalarından biri de yörenin mimarisidir. Çevredeki zengin ormanlardan elde edilen ahşapla yapılan yapılar, yüzyıllar öncesinden gelen bölge kültürünü günümüze ve geleceğe taşıyan unsurlardır. Ancak ne var ki bu zenginlik, bakımsızlık ve ilgi eksikliği nedeniyle günden güne kaybolmaktadır. Ekonomik nedenlerle bölgenin çok ciddi miktarda göç vermesi ve yeni geçim kaynakları bulunmasındaki sıkıntı nedeniyle halk, köylerdeki evlerini terk etmek zorunda kalmış, ya da gerekli bakım ve onarımı yapamayacak duruma gelmiştir. Bölgedeki ulaşım koşullarının da fazlasıyla zorlu olması, bazı köylere araçla ulaşımın neredeyse olanaksız olması da halkı yöreden uzaklaştıran bir etmen olmaktadır. Bu şartlar altında bölge yöresel mimarisi, dolayısıyla kültürü, zaman içerisinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Tarihsel sürekliliğin sekteye uğramaması, bölgedeki yöresel mimarinin ve kültürün yaşatılmasına bağlıdır.

Elbette bölgenin kültürüne ve değerlerine sahip çıkmak herkesten önce orada yaşayanların sorumluluğunda ve onların hakkıdır. Kendi yaşadığı çevrenin sağlığı, güzelliği ve yaşanabilirliğinin artması ve kültürün yaşatılması en çok o çevrenin devamlı kullanıcılarını ilgilendirir. Öte yandan bu tarz sivil mimarlık örnekleri dünya kültür mirasının birer parçası olmaları dolayısıyla da bunlara tüm dünya nüfusu tarafından ilgi gösterilmesi ve sahip çıkılması gerekir. Bölge kültürünün yaşatılması

ve geliştirilmesi amacıyla yapılacak en önemli iş, halkın, yani oradaki yapıların asıl kullanıcılarının bilinçlendirilmesidir. Kendi kültürünü ve tarihini daha iyi öğrenmiş, onu nasıl ve ne şartlarda yaşatması gerektiği konusunda bilinçlenmiş bir halk, korumada ve geliştirmede daha başarılı olur. Bunun dışında maddi açıdan yetersiz durumda olan kişilere yerel ya da merkezi otorite tarafından ekonomik ve malzeme anlamında yardım yapılması da gerekmektedir. Bu konuda bölgenin tamamına fon ayrılması mümkün olmasa da belirli köy ya da alanların pilot bölge olarak seçilmesi ve tüm bölgeye yayılma amaçlı noktasal müdahalelerde bulunulması düşünülebilir. Konuyla ilgili özel kuruluşlardan sponsorluk anlamında destek alınması da mümkün olabilir. Ayrıca araç ulaşımına son derece elverişsiz durumda olan yolların ıslah edilmesi ve bölgenin tamamının ulaşılabilir hale getirilmesi yapılması gereken en acil işlerin başında gelir. Fırtına ve Maçka Vadilerinde yapılmış olduğu gibi Büyükdere'nin de korunması gereken bir bölge olduğu kabul edilerek yerel yaşamının geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bölgenin tanıtılarak, doğal ve kültürel zenginliklerin zarar görmesini engellemek kaydıyla, turizme açılması da özellikle ekonomik açıdan bölge halkı için son derece yararlı olacaktır. Aslında koruma için temel bir yardımcı olan turizm, açık bir kullanım alanı da olmuştur. Bu, otel, alışveriş, eğlence vb. amaçlarla kullanılan ya da kendi kullanımlarını sürdüren anıtsal yapılara ve komplekslere uygulanmakta. Bu, barınma sorunu göz önüne alındığında, insanların başlıca yerleşim yerleri olmaları nedeniyle daha geniş kapsama sahip olmalarına rağmen, mahalleler, kentler ya da köyler gibi alanlara da uygulanabilir. Bu tip alanlar geliştirildiğinde ve korunduğunda, insanlar değişen ideallerine, beklentilerine, imgelerine, standartlarına, normlarına, vb. uyduğu sürece buralarda yaşamaya hazır olabilirler (Rapoport, 2001). Ulusların ve kültürlerin çoğunun ekonomik yapıları kapsamlı konut yapımını finanse etmeye yetmiyor, fakat geleneksel çevrelerin sürdürülmesini destekleyebilir ve gelişme eğilimlerini dikkatli planlama ve uygun hizmetle karşılayabilirler. Yerel kültürel normlar ve çevre bilgisi adına varlıklarını sürdüren yerel geleneklerin içerdiği değerler, baskı altına alınmak yerine onaylanmalıdır (Oliver, 2001).

Mimarlık, özgür ve artistik bir eylem değil, aksine sorun çözmekle ilgilenen bilim temelli bir meslektir. Üstelik bu sorunların tasarımcı tarafından belirlenmesi, yani türetilmesi değil, keşfedilmesi ve tanımlanması gerekir (Rapoport, 2004). İnsanla çevreleri birbirine bağlayan mekanizmalar ise kültürel, kültürle ilişkilidir ve kültürle değişir (Rapoport, 2004). Yöresel mimarlık, çevre oluşumunun ve yapı biçiminin tamamen kullanıcı sorunları ve ihtiyaçları tarafından belirlendiği bir mimarlıktır, yani insan davranışlarının, dolayısıyla o yerin özelliklerinin ve genel karakterinin anlaşılmasında en büyük yardımcılarından biridir. Yörede oluşmuş kültürün geleceğe

aktarılmasında, dolayısıyla tarihsel sürekliliğin sağlanmasında önemli rol oynar. 150–200 yıllık evler, durup dururken gökten zembille inmemişlerdir; binlerce yıllık bir kültürün çizgisi üzerinde ve onun doğal sonucu olarak var olmuşlardır (Bektaş, 1980). Yapının, ister tek tek birimleri, ister bütünü açısından bakılsın; insanın ayrılmaz bir parçası, adeta el, ayak gibi bir organı haline gelmesi ancak bu sayede olabilir. Dünyanın birçok yerinde, tamamen kendine özgü, eşi benzeri başka hiçbir yerde bulunamayacak kültürler vardır. Bunların değerlerinin yaşatılması, diğer insanlara anlatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması ancak kültürünün korunması ve aktarılmasıyla olabilir. Kültürün korunabilmesi için ise, yapı ve çevre üzerindeki yansıması olan yöresel mimarlığın korunması ve geliştirilmesi gerekir. Bütün bunlar bizi daha geniş düzeyde bir eğitime yönlendirir. Bazen bu, toplumun belleğini kültürel miras konusunda uyarmak sorunudur ve konunun taşıdığı ekonomik, sosyal ve fiziksel iyileştirme potansiyeli üzerinde durulabilir. Kimi zaman ise daha aktif bir anlamda eğitimidir. Gelişmekte olan ülkelerde kırsal bölgelerden kente olan kitlesel göç, göçmenlerin göstermeleri gereken uyum konusunu büyük ölçüde şansa bırakıyor (Raman, 2001).

KAYNAKLAR

- Alioğlu, F.** 2000. Mardin Şehir Dokusu ve Evler. Tőrük Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Aran K.** 2000. Barınaktan Öte, Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kőrltürü Merkezi, İstanbul.
- Batur, A.** 2005. Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari, Milli Reasürans T.A.Ő., İstanbul.
- Bektaş C.** 1980. Halk Sanatından Bir Örneğ: Antalya; Anadolu evleri Dizisi-2. BileŐim Yayınevi, İstanbul.
- Brunskill, R.W.** 1974. Vernacular Architecture of the Lake Counties, A Field Handbook, Faber and Faber, London.
- Brunskill, R.W.** 1971. Vernacular Architecture, an Illustrated Handbook, Faber and Faber, London.
- Büyük Larousse,** Cilt:19 sf:9850-9851.
- Carmignani, R.** 1982. Renewable Energies and Changing Rural Habitat, B.B. Taylor (Ed) The Changing Rural Habitat, Singapore, Concept Media, ss. 1045-1220.
- Çayeli Yıllığı,** 1995. Çayeli Kaymakamlığı, Rize.
- Denyer, S.** 1978. African Traditional Architecture, Heinemann, London.
- Eyüce, A.** 2005. Geleneksel Yapılar ve Mekanlar, Birsen Yayınevi, İstanbul.
- ICOMOS (International Council on monuments and Sites).** 1999. Charter on the Built Vernacular Heritage.
- Jenks, C.** 1988. Architecture Today, Academy Editions London,
- Johnson, P.A.** 1994. The Theory of Architecture, Van Nostrand, Rheinhold.
- Karaman, A.** 1998. Kentsel bir Miras Olarak Akşehir; Sanatsal Mozaik Temmuz-Ağustos 1998, **33**; s. 24-27.
- Oliver, P.** 1969. Shelter and Society, The crescent Pres.
- Oliver, P.** 2001. Gereksinim ve Sürreklilik. Mimarlık **304**, pp. 33-34.
- Oppenheimer D.A. - Hursley T.** 2002. Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Defency. Princeton Architectural Press, New York
- Raman, P.G.** 2001. Mimarlık **304**, pp. 35-36.
- Rapoport, A.** 1964. House Form and Culture, Prentice Hall Inc. New Jersey.
- Rapoport, A.** 2004. Kőrltür, Mimarlık, Tasarım. Yapı Yayın, İstanbul.

- Rapoport, A.** 2001. Geleneksel Çevreler, Kùltür ve Koruma. Mimarlık **304**, pp. 27-32.
- Rudofsky, B.** 1964. Architecture without Architects, Museum of Modern Art, New York.
- Senosiain J.** 2003. Bio-Architecture, Architectural Press, Oxford.
- Şen, N.** 1968. Anonim Mimaride Çeşitlilik. İTÜ Mimarlık Fakùltesi, İstanbul.
- Şen, N.** 1967. Rize' den 5 Ev, İTÜ Teknik Okulu, Fono Matbaası, İstanbul
- Temel Britanica.** cilt:14, sf, 247-248.
- Turan, M.** 1975. Vernacular architecture and environmental influences: an analytic and a comperative study; M.E.T.U. Journal of the Faculty of Architecture vol.1 no.2 s.227-246.
- Türkiye Ansiklopedisi.** Cilt 4, sf: 1195-1196.

ÖZGEÇMİŞ

Salih Ceylan, 12 Ocak 1980 tarihinde Bursa'da doğdu. İlköğretimini İstanbul Lütfi Banat İlkokulunda tamamladıktan sonra 1991 yılında İstanbul Alman Lisesi'ne girdi. 1999 yılında bu okuldan mezun oldu ve aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde lisans öğrenimine başladı. 2004 yılı Ocak ayında buradan mezun olduktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimari Tasarım programında yüksek lisans eğitimine başladı.

Mimarlık eğitimi boyunca çeşitli atölye çalışmalarına katıldı. Halen amatör olarak spor ve müzikle ilgilenmektedir.